

Varhainen puuttuminen päiväkodissa – työntekijöiden kokemuksia huolen heräämisestä

”Se on ihan susta itsestä kiinni, että välittää, mitä sille lapselle tulee tapahtumaan myöhemminkin... ja välittää ennen kuin tulee niitä mustelmia.”

Ida Kortelainen

Opinnäytetyö, kevät 2011

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Diak Itä, Pieksämäki

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK)

+ Lastentarhaopettajakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Kortelainen, Ida. Varhainen puuttuminen päiväkodissa – työntekijöiden kokemuksia huolen heräämisestä. ” *Se on ihan susta itsestä kiinni, että välittää, mitä sille lapselle tulee tapahtumaan myöhemminkin... ja välittää ennen kuin tulee niitä mustelmia.*” Pieksämäki, kevät 2011, 82 s., 4 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Itä Pieksämäki. Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK) + lastentarhaopettajakelpoisuus.

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, kuinka päiväkodin työntekijät voivat huomata yksittäisen lapsen mahdollisen lastensuojelun tarpeen päiväkodin arjessa ja millaisia käytännön kokemuksia työntekijöillä on huolen heräämisestä, huolen puheeksiottamisesta sekä moniammatillisen yhteistyötahojen kanssa toimimisesta. Tutkimus toteutettiin haastattelemalla Jyväskylän kaupungin Kortepohjan päiväkodin työntekijöitä.

Tutkimuksessa käytettiin kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastatteluja, jotka toteutettiin kahdeksana erillisenä yksilöhaastatteluna. Haastattelut litteroitiin. Litteroitu aineisto analysoitiin käyttämällä teoriaohjaavaa sisällönanalyysia.

Tutkimuksen keskeisiä tuloksia oli päiväkodin työntekijöiden havaintojen tärkeys. Työntekijöiden tulisi olla avoimia lasten muuttuneen käytöksen, erilaisten tunnetilojen sekä lapsen ja vanhempien ongelmien huomioimiselle. Varhainen puuttuminen tarkoittaa myös lapsen yksilöllistä huomioimista ja pienryhmätoiminnan kehittämistä. Tarvitaan perheen kokonaisvaltaista tukemista ja kasvatuskumppanuutta.

Työntekijöiden kokemusten perusteella voidaan todeta, että huolen herääminen ja lapsen ongelmiin puuttuminen voi olla haastavaa. Yhteistyötä moniammatillisten yhteistyötahojen kanssa tulisi kehittää ja pyrkiä lisäämään lapsen ja vanhempien osallisuutta päivähoitossa. Tarvitaan lisää osaamista ja tietoisuutta varhaisesta puuttumisesta, jotta työntekijöillä olisi paremmat mahdollisuudet tukea ja auttaa lasta ja hänen perhettään.

Avainsanat: Varhainen puuttuminen, ennaltaehkäisevä työ, huolen herääminen, huolen puheeksiottaminen, varhaiskasvatus

ABSTRACT

Kortelainen, Ida. The early childhood intervention in the day care center. Workers experiences of having worries concerning child and observing the need of child protection. Pieksämäki, spring 2011, 82 pages, 4 appendices. Language: Finnish. The Diaconia University of Applied Sciences. Diak East Pieksämäki. Degree Programme in Social Services: Bachelor of Social Services + early childhood education teacher qualification.

The purpose of my thesis was to find out how the day care employees can observe the possible need of child protection and what kinds of experiences they have of having worries of a child, taking up one's worries and doing cooperation with the multi-professional cooperation partners. The thesis was put in to practice in the day care center of Kortepohja where employees were interviewed.

The study used a qualitative research method. The material was collected from day care center by interviewing eight employees. After the interviews were implemented they were transcribed. Transcribed data was analyzed using the theory guiding content analysis.

The main result of my thesis was the importance of observing children in the day care center. The employees should be open to the changes of children's behavior and pay attention to children's emotions. The early childhood intervention means also that employees should notice the individual needs of a child. It would be important to develop small group activities. There is a need for the comprehensive family support.

Employees' experiences show that having worries concerning a child and taking up one's worries can be challenging. There is a need for developing multi-professional cooperation and noticing the empowerment of the child and the whole family. There is a need for more knowledge and awareness of the early childhood intervention. It can ameliorate employees' possibilities to intervene with the child and family situation.

Keywords: early childhood intervention, preventive work, having worries concerning of child, taking up one's worries, early childhood education

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 ENNALTAEHKÄISEVÄ TYÖ.....	8
2.1 Interventio ja preventio ennaltaehkäisevässä työssä	8
2.2 Ennaltaehkäisevä työ tarkasteltuna ekologisen teorian lähtökohdista.....	9
2.3 Interventio ja preventio yhteiskunnan eri tasoilla.....	12
3 VARHAISKASVATUS VARHAISEN PUUTTUMISEN MAHDOLLISTAJANA .	15
3.1 Mitä tarkoitetaan päivähoitopalveluilla ja varhaiskasvatuksella?	15
3.2 Varhainen puuttuminen päivähoidossa.....	16
3.3 Miten varhainen tuki ilmenee Jyväskylän päiväkodeissa?	17
4 LASTENSUOJELUTARPEEN HERÄÄMINEN	19
4.1 Kun huoli lapsesta herää päivähoidossa	19
4.2 Huolen vyöhykkeet.....	20
4.3 Huolen puheeksiottaminen	22
5 MILLOIN TARVITAAN LASTENSUOJELULLISTA VÄLIINTULOJA?	24
5.1 Kenellä on vastuu lapsen hyvinvoinnista?.....	24
5.2 Velvollisuus lastensuojeluilmoituksen tekemiseen	26
6 TUTKIMUSMENETELMÄ JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	28
6.1 Tutkimustehtävä ja kysymykset	28
6.2 Tutkimusmenetelmän ja kohdejoukon valinta.....	29
6.3 Tutkimusaineiston keruu ja käsittely	30
6.4 Tutkimusaineiston analyysi	32
6.5 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi.....	34
7 TUTKIMUKSEN TULOKSET	36
7.1 Miten mahdollisen lastensuojelutarpeen pystyy huomaamaan päiväkodin arjessa?.....	37
7.2 Huolen puheeksiottaminen työyhteisössä.....	40
7.3 Kannatteleeko kasvatuskumppanuus vaikeissakin tilanteissa?	42
7.4 Moniammatillinen yhteistyö päiväkodin työntekijöiden tukena	45
7.5 Työyhteisön vastuu, roolit ja osaaminen	48
7.6 Varhaisen puuttumisen eettisyys	52

8 TULOSTEN TARKASTELUA JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	54
8.1 ” Eihän ne kivoja juttuja oo, jokaisen tapauksen kohdalla varmaan jokainen miettii, että suljenko silmät vai lähdenkö taistoon”	54
8.2 Kasvatuskumppanuus lapsen hyvinvointia tukemassa	56
8.3 Lapsen oireilun tunnistaminen päivähoitossa	58
8.4 Lapsen yksilöllinen huomioiminen ja lapsen osallisuus.....	60
8.5 Moniammatillisen tiimityöskentelyn kehittäminen	62
9 POHDINTA	64
9.1 Opinnäytetyön eettisyys	64
9.2 Mahdollisuuksia jatkotutkimuksille?	65
9.3 Opinnäytetyöprosessi ja ammatillinen kasvu	67
LÄHTEET	70
LIITTEET	
LIITE 1: Teemahaastattelurunko	74
LIITE 2: Palautekysely haastatteluista	77
LIITE 3: Analyysirunko	79
LIITE 4: Pelkistetty analyysirunko.....	82

1 JOHDANTO

Lukuisat tutkimukset ja tilastot osoittavat, että lapsiperheiden pahoinvointi on lisääntynyt ja monesti ongelmat kasaantuvat samoille perheille. 1990-luvun laman jälkeen lapsiperheiden tuloterot ja köyhyys ovat kasvaneet. Ongelmat ovat laaja-alaistuneet ja ongelmat siirtyvät sukupolvelta toiselle. Ongelmien ennaltaehkäisemiseksi tulisi korjaavan sosiaalityön lisäksi panostaa enemmän ehkäisevään työhön ja varhaiseen puuttumiseen, jotta vältettäisiin laajemmat ongelmat lasten tulevaisuudessa. Ongelmiin tulisi puuttua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsiperheet tarvitsevat kokonaisvaltaista tukea lapselle ja koko perheelle. Päivähoidolla on merkittävä rooli varhaisen puuttumisen toteuttajana, eikä sen toteuttamaa lastensuojelua voida vähätellä. Päivähoito toteuttaa sekä ennaltaehkäisevää että korjaavaa lastensuojelutyötä.

Opinnäytetyöni käsittelee varhaista puuttumista ja lastensuojelutarpeen havainnoimista Kortepohjan päiväkodissa, Jyväskylässä. Valitsin varhaisen puuttumisen ja lastensuojelutarpeen havainnoimisen päiväkodissa opinnäytetyöni aiheeksi, koska aihe on mielestäni ajankohtainen ja sitä ei ole vielä tutkittu tarpeeksi. Olen lukenut tutkimuksia päivähoidosta lastensuojelun avohuollon tukitoimien toteuttajana, mutta en saanut niiden avulla riittävää vastausta siihen, miten päivähoidossa käytännössä voidaan huomata lapsen ja perheen tuen ja avun tarve. Sen vuoksi halusin itse toteuttaa tutkimuksen, joka käsittelee aihetta tästä näkökulmasta.

Varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun välistä yhteistyötä on toteutettu jo pitkään, mutta vuonna 2010 uudistettu lastensuojelulaki laajensi lastensuojeluilmoituksen tekemisen velvollisuutta ja lisäsi kuntien velvollisuutta toteuttaa ennaltaehkäiseviä lastensuojelupalveluita. Halusin tutkia, miten ennaltaehkäisevä työ käytännössä ilmenee päiväkodin arjessa ja miten varhainen puuttuminen näyttäytyy työntekijöiden kokemusten perusteella.

Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää Kortepohjan päiväkodin työntekijöiden kokemusten perusteella varhaisen puuttumisen toteutumista varhaiskasvatuksessa ja mahdollisen lastensuojelutarpeen huomaamista. Aineiston keräsin teemahaastatteluiden avulla. Yksi-löhaastatteluihin osallistui kahdeksan Kortepohjan päiväkodin työntekijää.

Käsittelen opinnäytetyöni teoriaosuudessa varhaiskasvatukseen ja lastensuojeluun liittyviä tärkeimpiä lähtökohtia tutkimukseni kannalta ja määrittelen tutkimuksen keskeisiä käsitteitä. Teoriaosuudessa keskeisiä sisältöjä ovat ennaltaehkäisevän työn määrittäminen, varhaisen puuttumisen toteuttaminen päivähoitossa, lastensuojelutarpeen herääminen sekä lastensuojelun toteuttaminen.

Teoriaosuuden jälkeen kuvaan opinnäytetyössäni käyttämiä tutkimusmenetelmiä sekä tutkimuksen toteutusta. Tässä osiossa kuvaan tarkemmin tutkimuskysymyksiäni ja tutkimukseni tavoitteita. Kerron myös aineiston keräämiseen liittyvistä vaiheista ja aineiston analysoimisesta. Pohdin tässä osiossa myös tutkimuksen luotettavuutta. Tutkimuksen tulokset olen jakanut alalukuihin, jotka käsittelevät aluksi tutkimuksen taustaa ja sen jälkeen tutkimuksen tärkeimpiä tuloksia. Kahdessa viimeisessä luvussa käsittelen tutkimuksen tuloksia ja teen niistä omia pohdintoja ja johtopäätöksiä. Lisäksi pohdin opinnäytetyön eettisyyttä ja jatkotutkimusmahdollisuuksia sekä opinnäytetyöprosessin vaikutusta omaan ammatilliseen kasvuuni.

2 ENNALTAEHKÄISEVÄ TYÖ

2.1 Interventio ja preventio ennaltaehkäisevässä työssä

Nykyään lasten erityisen tuen tarpeen yhteydessä puhutaan varhaisesta puuttumisesta. Lapsen asioihin tartutaan silloin, kun aikuisella herää huoli lapsesta. (Huhtanen 2004a, 188.) Varhaisella puuttumisella on kaksi ulottuvuutta. Toisaalta sillä pyritään ennalta ehkäisemään ongelmien syntyä ja toisaalta se on korjaavaa toimintaa (Huhtanen 2004b, 45). Varhainen puuttuminen käsittää ennaltaehkäisevän toiminnan eli **prevention** ja korjaavia toimenpiteitä eli **interventioita**. **Interventio-käsitteellä** tarkoitetaan ulkoapäin tulevaa ohjattua väliintuloa, jolla pyritään vaikuttamaan lapsen tai ryhmän käyttäytymiseen. (Huhtanen 2004a, 188.) Grantin mukaan interventiot ovat väliintuloa, joka toteutetaan ennaltaehkäisevänä ja korjaavana toimintana. Intervention aloittamisella laajempaan ilmaisuna käsitetään yleensä koko tuen tarpeen havaitseminen, arvioiminen ja tuen järjestämisen prosessi (Heinämäki 2005, 13). **Prevention eli puuttumisen** kohteena voivat olla ryhmä, yksilö tai yksilön tai yhteisön elämässä oleva riskitilanne. Päivähoidossa puuttuminen voi tapahtua monella tavalla, jota voidaan tarkastella puuttumisen eri tasojen kautta. (Huhtanen 2004b, 43.)

Primaariprevention tavoitteena on vähentää ja ehkäistä ongelmien ilmenemistä normaaliväestöön kohdistuvien interventioiden avulla. Merkittävä primaariprevention toteuttamisen väline on lainsäädäntö. (Huhtanen 2004b, 43–45.)

Sekundaarisella preventiolla eli aikaisella interventiolla pyritään vähentämään jo ilmenneiden ongelmien vaikutusta (Huhtanen 2004b, 43–45). Tehokkaita varhaisia interventioita ovat ne, jotka ehkäisevät tai hidastavat ongelmia jo varhain lapsen elämässä tai hänen kehityksensä ongelmapaikoissa. Varhaiset interventiot ovat vaikutukseltaan kaikista tehokkaimpia, koska silloin ongelmat pyritään tyrehdyttämään, ennen kuin ne kasvavat liian suuriksi. Perhettä ja lasta tukevien palvelujen tulee perustua lasten ja vanhempien tarpeisiin ja palvelut tulee toteuttaa kokonaisvaltaisesti eri ammattiryhmien ja perheen välisenä työskentelynä. (Määttä & Rantala 2010, 54.)

Tertiaarisen prevention tavoitteena on häiriöiden aiheuttaman toimintakyvyttömyyden minimointi kuntouttavien toimenpiteiden avulla (Huhtanen 2004b, 43–45).

Szegon ja Naderin mukaan tehokkaita varhaisia interventioita ovat ne, jotka ehkäisevät tai hidastavat ongelmia jo varhain lapsen elämässä tai hänen kehityksensä ongelmapaikoissa. Ennaltaehkäisevissä interventioissa olennaista on laaja-alaisuus. Varhaiset interventiot ovat vaikutukseltaan kaikista tehokkaimpia, koska silloin ongelmat pyritään tyrehdyttämään, ennen kuin ne laajenevat suuremmiksi. Parhaimpia tuloksia saadaankin silloin, kun interventiot alkavat jo vastasyntyneillä tai kun ne kohdistetaan leikkiikäisiin lapsiin. Kuitenkin on muistettava, että kaikki lasten ongelmat eivät ilmene vielä varhaislapsuudessa. (Huhtanen 2004b, 45.)

2.2 Ennaltaehkäisevä työ tarkasteltuna ekologisen teorian lähtökohdista

Haluan tuoda esille Bronfenbrennerin ekologisen teorian, koska ennaltaehkäisevä työ ja varhainen puuttuminen on monitasoinen ilmiö, jossa tulisi huomioida lapsen elämänpiiri ja ympäristö kokonaisuutena. Lapsen kehityksen peruspilareina ovat arkipäivän moninaiset toimintatilanteet, joita koti, päivähoito ja koulu tarjoavat lapselle (Määttä & Rantala 2010, 53). Varhaista puuttumista ei nähdä vain lapsilähtöisenä ongelmiin paneutumisena, vaan ongelmiin puuttuminen koskee usein koko perhettä (Huhtanen 2004b, 48). Ympäristöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksen ja varhaiserityiskasvatuksen käytännöille. Ekologiset kehitysteoriat edustavat ympäristön huomioonottavaa ajattelutapaa ja teoriasuuntausta. Ennaltaehkäisevässä työssä sillä on merkitystä muun muassa sen vuoksi, että koti ja päivähoito muodostavat lapsen välittömän elinympäristön, jossa eri toimijat ovat yhdessä rakentamassa ja tukemassa lapsen hyvinvointia. (Huhtanen 2004a, 192.) Bronfenbrennerin ekologisen kehityksen teoria on heijastunut sekä suomalaisen päiväkotikasvatukseen että varhaiskasvatuksen tutkimuksiin. Bronfenbrennerin ekologisen kehitysteorian tärkeänä sanomana voidaan pitää näkemystä, että kasvatusta ja kehitystä tapahtuvat toisiinsa nivoutuviissa, erilaisissa ja eritasoisissa systeemeissä. (Puroila & Karila 2001, 204–205.)

Ekologisessa teoriassa ympäristön ajatellaan koostuvan sisäkkäin rakentuneista järjestelmistä (Puroila & Karila 2001, 207). Yksilön kehitystä tarkastellaankin lähiympäristön ja etäympäristön näkökulmista. Arkipäivän elämässä sosiaalinen vuorovaikutus tapahtuu eri systeemien välisessä yhteisessä todellisuudessa. Bronfenbrennerin ekologisessa teoriassa painotetaan ihmisen elinympäristöön vaikuttavia systeemejä ja niiden keskinäisiä suhteita (Huhtanen 2004a, 193).

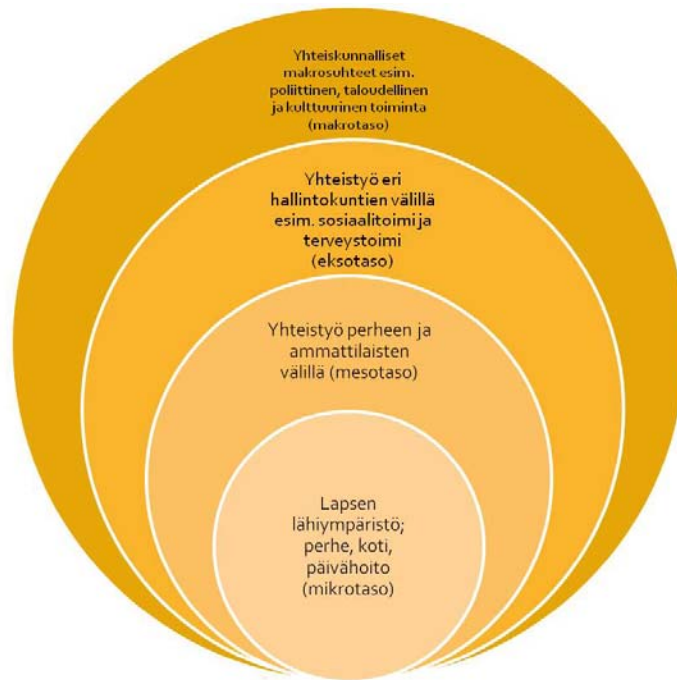
Systeemejä ja niiden keskinäisiä suhteita voidaan tarkastella ekologisilla tasoilla:

1. Mikrotasolla tarkoitetaan lapsen lähiympäristöä. Se käsittää lapsen perheen, kodin, päivähoitopaikan ja kuntoutuksen. Myös lapsen toveripiiri kuuluu mikrotasolle. (Huhtanen 2004a, 193.) Kukin näistä mikrotasolle kuuluvista ympäristöistä koostuu toiminnosta, rooleista ja ihmisten välisistä suhteista (Puroila & Karila 2001, 208).

2. Mesotasolla käsitetään yhteistyö, joka tapahtuu ammattilaisten ja perheen välillä (Huhtanen 2004a, 193). Tärkeä mesotasolla tapahtuva yhteistyö tapahtuu siinä vaiheessa, kun lapsi aloittaa päivähoiton kodin ulkopuolella (Puroila & Karila 2001, 208). Mesotasolla tapahtuu myös lasten asioita koskeva suunnittelu (Huhtanen 2004a, 193).

3. Eksotasolla tarkoitetaan yhteistyötä, joka tapahtuu eri hallintokuntien, kuten sosiaali-toimen ja terveydenhuollon välillä. Eksotasolla vuorovaikutus tapahtuu lapsen välittömien kontaktien ulottamattomissa, mutta se vaikuttaa kuitenkin kiinteästi mikro- ja mesotasoon. (Huhtanen 2004a, 194.) Tärkeitä lapsen kehitykseen vaikuttavista eksotason tekijöitä ovat muun muassa vanhempien työolosuhteet ja työskentelyajat (Puroila & Karila 2001, 209).

4. Makrotaso käsittää yhteiskunnalliset makrosuhteet, joilla tarkoitetaan esimerkiksi poliittista, taloudellista ja kulttuurista toimintaa (Huhtanen 2004a, 194). Makrotasoa tarkasteltaessa on huomioitava yhteiskunnan sisällä tapahtuva eriyminen, joka voi vaikuttaa lapsen kehitykseen. Tällä tarkoitetaan muun muassa perheiden matalaa tai korkeaa sosioekonomista asemaa, joka voi tuottaa erilaista kehityspotentiaalia. Toisaalta se tarkoittaa myös samankaltaisuutta samanlaisiin sosioekonomisiin asemiin kuuluvien perheiden välillä. (Puroila & Karila 2001, 209.)

(KUVIO 1. Ekologiset tasot Bronfenbrennerin ekologisen teorian näkökulmasta.)

Thurmanin mukaan lapsen ja perheen ulkopuoliset tekijät, eli faktorit vaikuttavan yksilön kehitykseen ja oppimiseen. Sosiaalisen ekologian teorian mukaan lapsen kehitys siis rakentuu perimän ja ympäristön yhteisvaikutuksessa. Ongelmiin ja häiriöihin, joita mahdollisesti ilmenee lapsen kehityksessä tai hänen kasvuolosuhteissaan voidaan vaikuttaa erilaisilla interventioilla. (Huhtanen 2004a, 194.) Interventioiden merkitykseen vaikuttaa muun muassa se, missä vaiheessa ja millaisilla palveluilla lapsen ja perheen tilanteeseen pyritään vaikuttamaan. Perhettä ja lasta tukevien palveluiden tulee perustua lasten ja vanhempien tarpeisiin ja palvelut tulee toteuttaa kokonaisvaltaisesti, eli perheen ja eri ammattiryhmien välisenä yhteisenä työskentelynä (Määttä & Rantala 2010, 54).

2.3 Interventio ja preventio yhteiskunnan eri tasoilla

Lapsuuden kasvuympäristöjen arjen sujumisella on merkittävä vaikutus lapsen hyvinvointiin. Kodin lisäksi merkittävä vaikutus lapsen hyvinvointiin on myös muilla lapsen kasvuympäristöillä ja koko yhteiskunnan arvoilla, toimintatavoilla ja ilmapiirillä. (Määttä & Rantala 2010, 23.) Edellisessä luvussa tarkasteltiin Bronfenbrennerin ekologista teoriaa. On syytä selvittää, miten teoriaa voidaan hyödyntää tarkasteltaessa ennaltaehkäisevää työtä yhteiskunnan eri tasoilla.

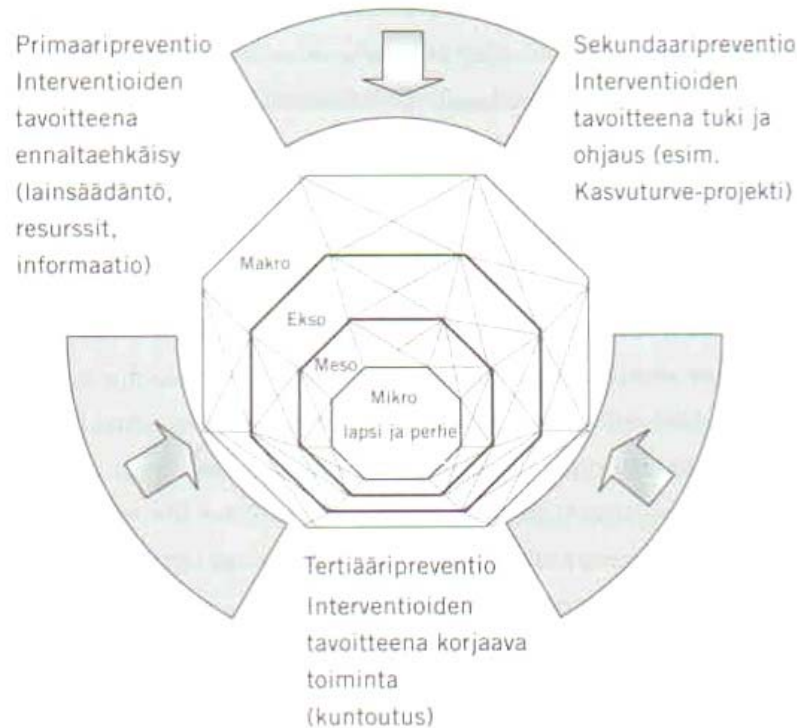
Makrotasolla preventio eli puuttuminen tapahtuu pääasiallisesti primaaripreventiona, jonka tavoitteena on normaaliväestöön kohdistuvien interventioiden kautta ehkäistä ongelmien syntymistä ja laajenemista yhteisöissä. Sosiaalipolitiikkaa voidaan pitää makrotason preventiona, koska se määrittelee muun muassa kuntien velvollisuuden tarjota peruspalveluna päivähoitoa subjektiivisena oikeutena lapsiperheille. Päiväkotien toimintaan kuuluu myös ehkäisevän ja korjaavan lastensuojelun toteuttaminen. (Huhtanen 2004a, 194.)

Ekso- ja mesotasolla preventio näyttäytyy moniammatillisena yhteistyönä. Varhaisella interventiolla yritetään vähentää ilmenneiden ongelmien vaikutusta. Tällä tasolla kyseessä on sekundaarinen preventio, joka tarkoittaa että pyritään hakemaan jo selkeästi ratkaisua lapsen ja perheen erityisen tuen tarpeeseen. (Huhtanen 2004a, 196.)

Mesotasolla preventio on jo samankaltaista kuin mikrotasolla. Prevention pyrkimyksenä on vuorovaikutuksessa perheen kanssa määrittää lapsen erityisen tuen tarve. Tällä tasolla tärkeää ovat päivähoidon työntekijöiden arviot lapsesta ja hänen kehityksestään, sekä hänen hyvinvoinnistaan. Työntekijöiden kokemusten kautta lapsi pystytään ohjaamaan tarvittavien tukipalveluiden piiriin. (Huhtanen 2004a, 196.)

Mikrotasolla preventio tapahtuu tertiaarisena preventiona, jonka pyrkimyksenä on minimoida lapsen kehitykseen vaikuttavien häiriöiden lapselle aiheuttamaa toimintakyvyttömyyttä. Preventio voi tapahtua esimerkiksi sosiaalisen kuntoutuksen avulla, jossa pyritään selvittämään ja ratkaisemaan ongelmia, jotka liittyvät lapsen sosiaaliseen elämäntilanteeseen. Mikrotasolla preventio voi tapahtua myös psyykkisellä kuntoutuksella,

jonka avulla voidaan vaikuttaa muun muassa lapsen terveen minäkuvan saavuttamiseen ja säilyttämiseen. (Huhtanen 2004a, 196–197.)

(KUVIO 2. Prevention muodot ekologisilla tasoilla, Huhtanen 2004a, 198.)

Lasten hyvinvointi rakentuu aina aikuisten kautta. Lasta autetaan parhaiten tukemalla ja vahvistamalla hänen kehitysyhteisöjään. (Määttä & Rantala 2010, 24.) Lasten käyttäytymisvaikeuksien ja ongelmien taustalla on usein erilaisia syitä, jotka ovat haaste sekä päivähoiton työntekijöille että vanhemmille. Syyt poikkeavaan käytökseen voivat löytyä lapsen biologisesta kehityksestä ja sen mahdollisista häiriöistä tai hänen lähiympäristöstään. Lähiympäristöön liittyviä syitä voivat olla esimerkiksi perheen kriisit, avioero, perheväkivalta ja päihteiden käyttö. (Huhtanen 2004a, 198.) Tuloerot lapsiperheiden välillä ovat kasvaneet ja toimeentulo muihin kotitalouksiin verrattuna on heikentynyt. Vanhemmat joutuvat entistä enemmän tasapainoilemaan kodin ja työn välillä ja lasten tukemisen mahdollisuudet kotona ovat heikentyneet. (Määttä & Rantala 2010, 19–20.) Varhaisilla interventio-ohjelmilla voidaan vaikuttaa lasten käyttäytymisongelmiin ja sosio-emotionaalisiin häiriöihin. (Huhtanen 2004a, 198.)

Lapsi ja perhe ovat osa yhteiskuntaa, jossa eri yhteistyötahot ovat osa heidän arkeaan. Yhteistyötahot pyrkivät tukemaan lapsen ja perheen pärjäämistä arjessa, mutta tulisi myös muistaa perheen vaikutus omaan hyvinvointiinsa. Varhaisten interventioiden keskeiset elementit ovat perhekeskeisyys, ammattilaisten ja perheiden vuorovaikutus, positiivisen käyttäytymisen tukeminen ja perheen kannustaminen aktiiviseen osallistumiseen. Päivähoidossa perhekeskeisyyden toteuttaminen on perinteisesti ollut vaativa osa-alue. Päivähoitojärjestelmän asiakastyössä on keskitytty asiantuntijoiden johtamaan moniammatilliseen työmuotoon, jossa vanhemmat ovat olleet mukana lähinnä lasta koskevilla palavereilla. Vanhemmilla voi monesti olla pelko siitä, miten lapsi selviytyy päivähoitossa ja siitä, että heidän mielipiteensä syrjäytetään palavereilla. Tämä voi nostaa palaveriin osallistumisen kynnyksen korkeaksi. (Huhtanen 2004a, 199–201.)

Interventioiden kohdentaminen pelkästään lapseen ei riitä, vaan toiminnan lähtökohtana on ympäristön huomioiminen. Päivähoidon toteuttama asiakastyö, jossa perheet toimivat kumppaneina, on matalan kynnyksen työmuoto. (Huhtanen 2004a, 202.) Päivähoito voi muodostaa valtaosan lapsen valvellaoloajan ympäristöstä. Päiväkodin merkitys tuen tarpeen arvioinnissa, tuen suunnittelussa ja järjestämisessä onkin hyvin merkittävä. (Heinämäki 2005, 15.) Interventioprosessi alkaa ongelman määrittämisestä. Kuitenkin osalla perheistä saattaa olla vakaviakin ongelmia, joihin päivähoiton osaaminen ei välttämättä riitä. Tässä tapauksessa tarvitaan laajempaa tuki- ja turvaverkostoa. (Huhtanen 2004a, 202.) Yhteistyö päiväkodin ulkopuolisten toimijoiden ja yhteistyötahojen kanssa riippuu perheen tilanteesta ja työntekijöiden käsityksestä siitä, millaiset ovat heidän toimintamahdollisuutensa toimia perheen kanssa. Joidenkin lasten ja perheiden kohdalla saattaa riittää työntekijöiden oman toiminnan muuntelu. Sellaisessa tilanteessa, jossa työntekijöiden voimavarat eivät enää riitä, tarvitaan yhteistyötä erilaisten moniammatillisten tahojen kanssa, jotka voivat tukea perhettä kokonaisvaltaisesti. (Eriksson & Arnkil 2005, 40.)

3 VARHAISKASVATUS VARHAISEN PUUTTUMISEN MAHDOLLISTAJANA

3.1 Mitä tarkoitetaan päivähoitopalveluilla ja varhaiskasvatuksella?

Lasten päivähoitolain 1 § mukaan lasten päivähoidolla tarkoitetaan lapsen hoidon järjestämistä päiväkotihoidona, perhepäivähoitona, leikkitoimintana tai muuna päivähoitotoimintana (Laki lasten päivähoidosta 1973). Päivähoidon tavoitteena on tukea päivähoitossa olevien lasten koteja näiden kasvatustehtävässä ja yhdessä kotien kanssa edistää lapsen persoonallisuuden tasapainoista kehitystä. Päivähoidon tulee omalta osaltaan tarjota lapselle jatkuvat, turvalliset ja lämpimät ihmissuhteet, lapsen kehitystä monipuolisesti tukevaa toimintaa sekä lapsen lähtökohdat huomioon ottaen suotuisa kasvuympäristö. (Laki lasten päivähoidosta 1973, 2 §.) Kunnan on osaltaan huolehdittava siitä, että lasten päivähoitoa on saatavissa kunnan järjestämänä tai valvomana siinä laajuudessa ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää (Laki lasten päivähoidosta 1973, 11 §).

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan käytännössä lapsuuden eri kasvu- ja oppimisympäristöissä tapahtuvaa kasvatuksellista ja pedagogista toimintaa, joka perustuu aikuisten ja lapsen sekä lasten keskinäiseen vuorovaikutukseen. Olennaista on myös aikuisten keskinäinen toiminta ja yhteistyö. (Nummenmaa 2001, 26.) Varhaiskasvatus on pienten lasten eri elämänpiireissä tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. Tarvitaan vanhempien ja kasvatuksen ammattilaisten kiinteää yhteistyötä, kasvatuskumppanuutta, jotta perheiden ja kasvattajien yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden. Yhteiskunnan järjestämä, valvoma ja tukema varhaiskasvatus koostuu hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuudesta. Se on suunnitelmallista ja tavoitteellista vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa, jossa lapsen omaehtoisella leikillä on keskeinen merkitys. (Stakes 2005, 11.)

3.2 Varhainen puuttuminen päivähoidossa

Pienten lasten ja heidän perheidensä palvelu- ja tukijärjestelmän muodostaa sosiaali-terveys-, ja opetustoimen kokonaisuus. Varhaiskasvatuspalvelut ovat keskeinen toimintakokonaisuus, joka muodostuu yleensä kunnan, mutta myös yksityisen tai kolmannen sektorin järjestämästä päivähoidosta, esiopetuksesta sekä muusta varhaiskasvatustoiminnasta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2002, 10.) Päivähoito ja varhaiskasvatus ovat yhteydessä päivähoidossa olevan lapsen koko elämänpiiriin. Päivähoito on yleensä neuvolan jälkeen seuraava paikka, jossa pieni lapsi kohtaa uuden ympäristön ja vieraita aikuisia. (Piironen-Malmi & Strömberg 2008, 25.) Valtioneuvoston periaatepäätöksessä varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista vuodelta 2002 käy ilmi, että yhteiskunnan tarjoamista palveluista päivähoito on yleisin ja merkittävin perheiden käyttämä palvelumuoto. Suurin osa perheistä käyttää päivähoitopalveluita, joten päivähoidon merkitys on suuri lapsen ja perheiden elämässä. (Koivula 2004, 79.)

Lasten hyvinvointi ja pahoinvointi ovat herättäneet keskustelua koko 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen. Lasten lisääntynyt levottomuus puhuttaa sekä päivähoidossa että koulussa. Jopa kolmasosa lapsista ei voi tilastojen mukaan hyvin. Pahoinvointi on lisännyt erityisen tuen tarvetta sekä päivähoidossa että peruskoulussa. (Määttä & Rantala 2010, 19–21.) Päivähoidossa lapsen tukeminen on yleensä määriteltä kuuluvaksi erityispäivähoitoon. Nyky-yhteiskunnassa tämä määrittely ei kuitenkaan enää ole riittävä. Lasten tuen tarve on lisääntynyt ja moninaistunut, joten rajaa erityisen ja tavallisen välillä on mahdotonta tehdä näkyväksi. (Heinämäki 2005, 8.) Laadukkaat palvelut toimivat suojaavina tekijöinä lasten hyvinvoinnille. Tutkimusten mukaan päivähoito suojaaa lapsen kehitystä, jos hoito on laadultaan hyvää. Erityisen tärkeää on yhteistyö vanhempien kanssa ja heidän tyytyväisyytensä päivähoitoon sekä päivähoidon työntekijöiden riittävä osaaminen. (Määttä & Rantala 2010, 19–21.)

Päivähoidossa on kautta aikojen pyritty ehkäisemään ongelmia jo ennalta ja vastaamaan erilaisilla korjaavilla toimenpiteillä lapsen erityisen tuen tarpeeseen. Varhainen puuttuminen on ajankohtaista tilanteissa, joissa lapsen erityisen tuen tarve on kasvanut. Erityisen tuen tarve edellyttää lasten ja perheiden ongelmiin puuttumista, mutta myös uusien kuntouttavien toimenpiteiden kehittämistä päivähoidon ympäristössä. (Huhtanen 2004a,

189.) Ennaltaehkäisevällä työllä päiväkodissa tarkoitetaan lapsen kasvun ja kehityksen turvaamista sekä vanhempien tukemista. Päivähoidon työntekijöiden tehtävänä on lapsen edun ajaminen, joten heidän velvollisuutensa on myös tarvittaessa puuttua mahdollisiin ongelmiin. (Kivimäki 2009, 14.) Tutkimusten mukaan ennen koulunkäyntiä aloitetut interventiot ovat tehokkaampia kuin vasta kouluikässä aloitetut interventiot (Huhtanen 2004a, 189). Myllärniemi ja Lukman kuvailevat, että päivähoito itsessään toimii ennaltaehkäisevänä toimintaympäristönä yhteiskunnassa, koska se turvaa lapselle hoidon, kasvatuksen ja opetuksen, sekä vanhemmille mahdollisuuden työhön (Kivimäki 2009, 21).

3.3 Miten varhainen tuki ilmenee Jyväskylän päiväkodeissa?

Uuteen lastensuojelulakiin on kirjattu kuntien velvoite laatia suunnitelmat lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaamiseksi (Lastensuojelulaki 2007). Kunnan velvollisuutena on laatia oma varhaiskasvatussuunnitelma kunnan käytäntöihin ja suunnitelmiin sopien (Stakes 2005, 43). Varhaisella puuttumisella pyritään toisaalta ennalta ehkäisemään riskejä, jotka vaarantaisivat lapsen hyvinvoinnin. Tarvitaan toisaalta myös toimenpiteitä, joilla vastataan lapsen erityisen tuen tarpeeseen. (Huhtanen 2004a, 190.) Varhainen tuki on huomioitu Jyväskylän päiväkotien yhteisessä varhaiskasvatussuunnitelmassa. Erityistä tukea tarvitsevien lasten hoitopaikasta ja sopivasta hoitomuodosta keskustellaan lasten vanhempien kanssa. Lasten tarvitseman tuen määrästä ja laadusta riippuen ryhmiin pyritään suuntaamaan lisäresursseja, joita ovat esimerkiksi ryhmäkoon pienentäminen, erityisavustajan sijoittaminen ryhmään tai erityislastentarhanopettajan ohjaus ja työskentely ryhmässä. Erityinen ja varhainen tuki perustuvat varhaiskasvatuksen hyvälle pedagogiselle perusosaamiselle. Kasvattajayhteisön jokaisen jäsenen tehtävänä on tuoda varhaiskasvatuksen erilaiset toimintatavat ja tukitoimet osaksi lapsen päivittäistä arkea. Nämä toimintatavat ovat lapsen kehitystä yleisesti tukevia ja kaikille lapsille hyödyllisiä. (Jyväskylän kaupunki 2010, 20.)

Varhainen tuki tarkoittaa myös lapsen yksilöllisten tarpeiden huomioimista. Päivähoitossa pyritään luomaan turvallinen ja myönteinen kasvuilmapiiri, jossa huomioidaan lapsen yksilölliset tarpeet ja lapsi hyväksytään omana persoonallisena itsenään. (Korte-

pohjan päiväkotit 2011, 7.) Hyvinvoinnin turvaamiseksi jokaiselle lapselle laaditaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelma (lapsen vasu). Lapsen vasun avulla opitaan tuntemaan lasta paremmin ja löydetään tapoja ohjata lapsen tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. (Jyväskylän kaupunki 2010, 10.) Yhteistyössä vanhempien kanssa tehtävään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen vahvuudet ja tuen tarpeet sekä sovitaan kasvua ja kehitystä tukevat tavoitteet. Erityislastentarhaopettajan kanssa vanhemmat ja henkilökunta sopivat yhdessä päivähoitossa toteuttavat tukitoimet. Tukitoimiin kuuluu myös tarvittaessa ryhmäavustaja tai henkilökohtainen avustaja. Tarvittaessa tehdään myös yhteistyötä muiden tukipalveluiden kanssa. (Kortepohjan päiväkotit 2011, 7.)

Jyväskylän kaupunki aloitti vuonna 2010 organisaatiouudistuksen. Uusi organisaatio on tarkoitus ottaa käyttöön vuonna 2013. Uusilla palvelurakenteilla halutaan vastata väestön kasvaneisiin palvelutarpeisiin ja pyritään muun muassa ennaltaehkäisemään lasten, nuorten ja perheiden syrjäytymistä. Uusien palvelurakenteiden tavoitteena on vastata muun muassa entistä paremmin lasten, nuorten ja perheiden tarpeisiin. Kasvu, oppiminen ja perheet-palvelukokonaisuuden toimijoiden yhteisenä tehtävänä on mahdollistaa, edistää ja turvata jyväskyläläisten lasten ja nuorten kasvua, kehitystä, oppimista ja kokonaisvaltaista hyvinvointia. Ennaltaehkäisevän työn ja varhaisen tuen kehittämiseksi tarvitaan entistä enemmän perheiden arkipäivää tukevia ja vanhemmuutta vahvistavia palveluita sekä toimintatapoja. Uusilla palvelurakenteilla pyritään myös yhtenäistämään lasten kasvun ja oppimisen toimintamalleja, joka tarkoittaa palveluverkkojen yhteensovittamista ja esimerkiksi joustavaa koulunaloittamista. (Jyväskylän kaupunki 2011.)

4 LASTENSUOJELUTARPEEN HERÄÄMINEN

4.1 Kun huoli lapsesta herää päivähoidossa

Huolella voidaan tarkoittaa subjektiivista näkemystä, joka työntekijällä syntyy asiakassuhteessa. Huolen lähtökohtana voi olla esimerkiksi lapsen, vanhemman tai perheen jokin pulma, joka herättää työntekijässä tunteen huolesta. Huolen aiheena on usein lapsen selviäminen, mutta myös huoli työntekijöiden omista toimintamahdollisuuksista. Taustalla on työntekijän intuitiivinen kuva sekä lapsen tilanteesta että omista ja tiedossa olevan verkoston oletetuista voimavaroista. Huolen herääminen tapahtuu työntekijän lapsesta tekemien havaintojen pohjalta. (Eriksson & Arnkil 2005, 21.) Varhaiskasvatuksessa lapsen havainnointi ja kehityksen etenemisen seuraaminen ovat päivittäistä toimintaa. Päivähoidon mahdollisuudet osallistua lapsen tuen tarpeen arviointiin ovat hyvät, koska työntekijät tuntevat lapsen ja voivat seurata hänen käyttäytymistään arjen eri tilanteissa. (Heinämäki 2005, 15.) Lapsen varhaisen tukemisen kannalta on keskeistä, että varhaiskasvatuksen työntekijät tunnistavat lapsen tuen tarpeen päiväkodin arjessa. (Stakes 2005, 35.)

Huoli lapsesta syntyy usein lapsen ulkoisen olemuksen perusteella; lapsi voi olla jo päivähoitoon tullessaan hoitamattoman näköinen tai lapsen olemus voi muuttua päiväkotiajan kuluessa. Yleisvaikutelma koko perheestä, ulkoisesta olemuksesta ja keskinäisistä vuorovaikutussuhteista voi olla taustalla, kun päivähoidon työntekijät huolestuvat lapsen tilanteesta. Muutosta, joka tapahtuu lapsen ulkoisessa olemuksessa, voidaan pitää merkinä siitä, ettei kotona jakseta enää paneutua perustoimintoihin. On myös mahdollista, että päiväkodin työntekijät voivat vapaa-ajallaan nähdä tilanteita, jotka saavat epäilemään, ettei kaikki ole lapsen elämässä kohdallaan. (Onnismaa 1999, 18.) Huolen herääminen tarkoittaa yleensä sitä, että päivähoidon työntekijät ryhtyvät havainnoimaan lasta, esimerkiksi juuri ulkoista olemusta tai hänen käyttäytymistään. Havainnoinnin avulla voidaan tarkastella asioita, jotka herättävät huolta. Päiväkodin työntekijöille havainnoiminen ja asioiden kirjaaminen lapsen olemuksesta, käyttäytymisestä ja oppimisesta ovat työvälineitä, joiden avulla on helpompi arvioida lapsen kehityskaarta ja esimerkiksi käyttäytymisen muutosta. (Huhtanen 2004b, 70.)

Päivähoitoa koskevassa lainsäädännössä käytetään termiä erityistä tukea ja hoitoa tarvitsevat lapset. Arvion mukaan noin seitsemän prosenttia päivähoidossa olevista lapsista tarvitsee erityistä tukea ja hoitoa. Tämän arvion ulkopuolelle jäävät ne lapset, joilla ei ole asiantuntijan tekemää lausuntoa erityistuen tarpeesta. Jos myös nämä lapset otetaan huomioon, erityistä tukea tarvitsevien lasten määrä kasvaa 35 prosenttiin. Lainsäädännössä ei määritellä, mitä ovat ne erityisen tuen tarpeet, joihin tuki tulisi kohdentaa. Päiväkodissa olevien lasten tarpeet ja käyttäytyminen kuitenkin vaihtelevat. Työntekijöiden tehtävä on havainnoida ja arvioida lasten käyttäytymistä ja vastata kykyjensä mukaan heidän erityisen tuen tarpeeseensa. (Huhtanen 2004a, 203.)

4.2 Huolen vyöhykkeet

Huolen puheeksiottamisessa voidaan käyttää apuna huolen vyöhykkeistöä, joka on kehitetty lasten, nuorten, perheiden ja heidän kanssaan työskentelevien työntekijöiden yhteistyön välineeksi. Huolen vyöhykkeistön avulla työntekijä pystyy jäsentämään lapsen ja hänen perheensä tilanteesta kokemansa huolen astetta, omien auttamismahdollisuuksiensa riittävyyttä sekä lisävoimavarojen tarvetta. Lapsen tilanne koskettaa usein monia eri tahoja ja sen vuoksi tarvitaan moniammatillista yhteistyötä eri toimijoiden välillä. Huolen vyöhykkeistö toimii myös työkaluna, jonka avulla voidaan käsitellä huolta moniammatillisesti niin, että kaikki toimijat tulevat tietoisiksi lapsen tilanteesta ja huolen laadusta. (Eriksson & Arnkil 2005, 25.)

EI HUOLTA	PIENI HUOLI		HUOLEN HARMAA VYÖHYKE		SUURI HUOLI	
1	2	3	4	5	6	7
Ei huolta lainkaan.	Pieni huoli tai ihmettely käynyt mielessä; luottamus omiin mahdollisuuksiin vahva.	Huoli tai ihmettely käynyt toistuvasti mielessä; luottamus omiin mahdollisuuksiin hyvä. Ajatuksia lisävoimavarojen tarpeesta.	Huoli kasvaa; luottamus omiin mahdollisuuksiin heikkenee. Mielessä toivomus lisävoimavaroista ja kontrollin lisäämisestä	Huoli tuntuva; omat voimavarat ehtymässä. Selvästi koettu lisävoimavarojen ja kontrollin lisäämisen tarve.	Huolta paljon ja jatkuvasti: lapsi/huori vaarassa. Omat keinot loppumassa Lisävoimavaroja ja kontrollia saatava mukaan heti	Huoli erittäin suuri: lapsi/huori välittömässä vaarassa. Omat keinot loppussa. Muutos lapsen tilanteeseen saatava heti

(KUVIO 3. Huolen vyöhykkeistö, Eriksson & Arnkil 2005, 25.)

1. Vailla huolta oleva tilanne: Työntekijä kokee, että lapsen asiat ovat hyvin. Lapsen kasvuolosuhteet ovat normaalit. Työntekijä kokee omat voimavaransa hyviksi ja toiminta tuottaa toivottuja tuloksia. (Eriksson & Arnkil 2005, 26.)

2-3. Pienen huolen alue: Työntekijä kokee, että tilanteessa on tekijöitä, jotka herättävät pientä huolta. Työntekijällä on vahva luottamus omiin auttamismahdollisuuksiinsa, vaikka huolta saattaisikin esiintyä toistuvasti. Huoli koetaan suhteellisen helpoksi ottaa puheeksi ja usein tuki tuottaakin toivottua myönteistä kehitystä. Tällä vyöhykkeellä on hyvät mahdollisuudet varhaiseen puuttumiseen. (Eriksson & Arnkil 2005, 26.)

4-5. Huolen harmaa vyöhyke: Huoli on tuntuva ja kasvaa edelleen. Työntekijä kokee, että omat auttamismahdollisuudet ovat vähissä tai ne ovat jo käytetty. Tässä vaiheessa huolta on saattanut olla jo pitkään lapsen tilanteesta. Asiakkuus on kuormittavaa, työnjako eri tahojen välillä voi olla epäselvää tai mukana ei ole tarvittavia tukitoimia. Työntekijä voi olla epävarma huolen aitoudesta ja näytän luotettavuudesta, vaikka kaipaa samaan aikaan lisää voimavaroja. Tässä vaiheessa työntekijä joutuu myös pohtimaan omaa velvollisuuttaan ilmoittaa lapsen tilanteesta. (Eriksson & Arnkil 2005, 26.)

6-7. Suuren huolen alue: Lapsi on työntekijän kokemuksen mukaan vaarassa. Huoli on tuntuva ja omat keinot ovat lopussa. Tässä tilanteessa työntekijällä ei ole mahdollisuutta olla kertomatta huolesta eteenpäin, koska ilman väliintuloa lapselle voi koitua vakavia haittoja. Kokemus toimia tilanteessa voi olla helpompi, kuin huolen harmaalla vyöhykkeellä, koska työntekijällä on velvollisuus ilmoittaa lapsen tilanteesta eteenpäin esimerkiksi poliisille, sosiaalityöntekijälle yms. (Eriksson & Arnkil 2005, 26.)

4.3 Huolen puheeksiottaminen

Huoli lapsesta ja lapsen hyvinvoinnista saatetaan liittää lapseen itseensä, jolloin se tarkoittaa lapsen yksilöllistä ominaisuutta, esimerkiksi oppimisvaikeutta. Huoli voidaan liittää myös lapsen kasvuympäristöjen ominaisuuksiin tai toimintatapoihin, esimerkiksi sosiaalisiin ongelmiin kotona. Varhaista puuttumista ja huolen puheeksiottamista pidetään lapsen etuna. Huolipuheet ammattilaisten kesken kohdistuvat useimmiten lapsen yksilölliseen kehitykseen ja käyttäytymiseen tai lapsen kotiin liittyviin seikkoihin. Kun työntekijä kokee huolta lapsesta, hän alkaa myös pohtia, riittääkö oma osaaminen ja tarvitaanko mahdollista lisätukea. (Määttä & Rantala 2010, 102.)

Huolen puheeksiottaminen on tärkeä osa varhaista puuttumista. Huolen puheeksiottamisella tarkoitetaan tapaa, jolla voidaan ottaa hankala asia puheeksi asiakasta kunnioittaen ja tukea tarjoten. Huolen puheeksiottaminen helpottaa ja varhaistaa huolen esille ottoa ja parantaa asiakasyhteistyötä. ”Huolen puheeksiottaminen perustuu dialogiseen lähestymistapaan: oman huolen kuvaamiseen ja vanhempien kuulemiseen” (Heinämäki 2007, 17). Huolen puheeksiottamisen menetelmä sopii tilanteisiin, joissa lapseen liittyvä huoli halutaan ottaa käsittelyyn hänen vanhempiensa tai huoltajiensa kanssa (Eriksson & Arnkil 2005, 12). Huolen taustalla on työntekijöiden kokemus lapsen tilanteesta, ja huoli herää työntekijän lapsesta tekemien havaintojen pohjalta. Tilanteessa, jossa huoli otetaan esiin lapsen huoltajien kanssa, tarvitaan tietynlaista lähestymistapaa. Huolen määrittäminen voi olla pulmallista työntekijälle ja käsitykset tilanteesta voivat erota työntekijän ja lasten vanhempien kesken. (Eriksson & Arnkil 2005, 20–21.)

Huolen puheeksiottaminen voi herättää monenlaisia tunteita sekä työntekijöissä että vanhemmissa. Kasvattaja voi kokea, että vanhemmat suhtautuvat kielteisesti kuulleensa kasvattajan huolen lapsesta ja hänen tilanteestaan. Tilanteissa, joissa huoli otetaan puheeksi, kasvattajan tulisi osata käyttäytyä ammattimaisesti ja erottaa omat tunteensa vaikeasta tilanteesta. Ammatillinen työote auttaa kuuntelemaan vanhempia rauhallisesti ja loukkaantumatta. Työntekijän tulisi kuitenkin muistaa kunnioittaa vanhempien mielipidettä lapsen tilanteesta, ja kielteinenkin palaute kannattaa ottaa asiallisesti vastaan ja vakavaan pohdintaan. (Koivunen 2009, 167.)

5 MILLOIN TARVITAAN LASTENSUOJELULLISTA VÄLIINTULOA?

5.1 Kenellä on vastuu lapsen hyvinvoinnista?

Ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä toteutetaan peruspalvelujen yhteydessä, joten painopisteen siirtyminen ennaltaehkäisevään työhön lisää päivähoiton velvoitteita toimia lasta ja perhettä tukevasti.

Lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista. Lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten on tuettava vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään ja pyrittävä tarjoamaan perheelle tarpeellista apua riittävän varhain sekä ohjattava lapsi ja perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin. (Lastensuojelulaki 2007, 2 §.)

Varhaiskasvatus toimii kenttänä, joka pyrkii tekemään tiivistä yhteistyötä vanhempien kanssa. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on myös tukea vanhemmuutta. Juoperin yms. mukaan vanhemmuuden tukemiseen ja yhteistyöhön perheen ja päiväkodin välillä kuuluu muun muassa se, että pyrkimyksenä on tietojen vaihtaminen lapsen tilanteesta ja hänen kuulumisistaan. Vanhemmuuden tukeminen ilmenee siis päiväkodin ja vanhempien välisenä kasvatuskumppanuutena. Perheet ovat toimijoita, jotka ovat asiantuntijoita oman lapsensa tilanteessa. Päivähoidon tehtävänä on tukea kotikasvatusta. Tärkeänä osana kasvatuskumppanuutta on toimiva vuorovaikutus vanhempien ja varhaiskasvatuksen työntekijöiden välillä. Vuorovaikutuksen toimivuus korostuu erityisesti tilanteissa, joissa otetaan huoli puheeksi. (Koivula 2004, 81.)

Vuorovaikutus ja yhteistyö ovat olennainen osa varhaiskasvatusta, koska tieto ja asiantuntemus kasvavat vuorovaikutuksen ansiosta ja näin voidaan turvata lapsen hyvinvointi (Sosiaali- ja terveysministeriö 2002, 13–18). Vuorovaikutuksen ja keskustelujen avulla voidaan myös turvata se, että päivähoiton työntekijät ja vanhemmat pystyvät jakamaan kokemuksensa lapsen tilanteesta. Näin voidaan tulla tietoisemmaksi siitä, eroavatko työntekijöiden ja vanhempien käsitykset lapsen tilanteesta toisistaan (Lyyra 2004, 112).

Tilanteessa, jossa vaaditaan mahdollisesti lastensuojelullista väliintuloa, on monesti tarvetta myös moniammatilliselle yhteistyölle. Lasta ja perhettä tukevat palvelut on Suomessa toteutettu perinteisesti eri hallinnonalojen alaisuudessa. (Määttä & Rantanen

2010, 151.) Kun lapsi tarvitsee erityistä tukea, ei päivähoito tai mikään muu taho voi toimia yksin. Lapsen kokonaisvaltainen hyvinvointi edellyttää eri osa-alueiden, toimintojen ja menetelmien sisällöllistä, tavoitteellista ja toiminnallista huomioimista. Lapsen ja perheen kokonaistilanteen huomioimiseksi tarvitaan eri tieteenalojen tietoa ja osaamista, jolloin voidaan saavuttaa paremmin lapsen parhaaksi toimiminen. (Heinämäki 2004, 63.) Perheiden ongelmat ovat muuttuneet ja moninaistuneet ja myös perheiden kanssa työskentelevien ammattilaisten määrä on kasvanut viime vuosikymmenten aikana. Koska eri sektoreihin kuuluvat tahot työskentelevät samojen perheiden kanssa, tarvitaan heidän välillään rajoja ylittävää yhteistyötä. (Määttä & Rantala 2010, 151.) Lastensuojeluasioissa yhteistyön tekeminen on erityisen tärkeää, koska näin voidaan yhteisesti keskustella ja tehdä työnjakoa, joka mahdollistaa lapsen tilanteeseen nopean puuttumisen ja sen, että hänen hyvinvointinsa ei vaarantuisi (Määttä & Rantala 2010, 161).

Kun perheellä on kodin ulkopuolisia kytköksiä, kuten kodin ulkopuolinen päivähoitopaikka, on vastuu lapsen hyvinvoinnista jakautunut eri kasvatusyhteisöjen välille. Perheet voivat tarvita tukea jaksamiseen ja lapsen perushoitoon. Keskisuomalaisessa 16.3.2011 olleessa artikkelissa puhutaan siitä, kuinka perhetyöntekijät ovat huomanneet, että osalla suomalaisperheistä on pahoja vaikeuksia arkisen elämän pyörittämisessä. Voidaan puhua arjen kellumisesta, joka tarkoittaa sitä, että esimerkiksi kotityöt kasaantuvat, elämässä ei ole säännöllistä rytmiä ja lapsista ei jakseta huolehtia kunnolla. (Koskela 2011, 28.) Tämä arjen hallinnan vaikeus voi näkyä myös päiväkodissa, jossa päivähoiton työntekijöillä on mahdollisuus huomata lapsen pahoinvointi ja velvollisuus puuttua tilanteeseen. Jonna Vanhanen, joka toimii johtavana sosiaalityöntekijänä ja Jukka Piitulainen, joka on myös ammatiltaan sosiaalityöntekijä pohtivat, että moni heidän asiakkaistaan ei päätyisi koskaan lastensuojelunpiiriin, mikäli kunnallisessa ja valtakunnallisessa päätöksenteossa ja budjetoinnissa otettaisiin riittävästi huomioon ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön järjestämisvelvollisuus erityisesti peruspalveluissa. Käytännössä tämän tulisi näkyä esimerkiksi päivähoiton toimintamuotojen kehittämisessä niin, että toiminta vastaisi enemmän erityistä tukea tarvitsevien lasten ja perheiden tarpeisiin. (Piitulainen & Vanhanen 2010, C13.)

5.2 Velvollisuus lastensuojeluilmoituksen tekemiseen

Lastensuojeluilmoituksen tekemiseen ovat velvoitettuja muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollon ja opetustoimen palveluksessa olevat henkilöt. Ilmoitusvelvollisuus koskee myös päivähoiton työntekijöitä sellaisissa olosuhteissa, joissa he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelutarpeen selvittämistä. Päivähoidon työntekijöiden tulee tällaisissa tilanteissa viipymättä ilmoittaa salassapitosäännösten estämättä kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle lapsen tilanteesta. (Lastensuojelulaki 2010, 25 §.) Lastensuojelulain ilmoitusvelvollisuus tarjoaa mahdollisuuden kontrolliin, joka tuo tukea. Peruspalvelujen piirissä lastensuojelulain edellyttämä ilmoitusvelvollisuus ei näydy arjessa päivittäin, eikä edes viikoittain. Päiväkodin työntekijät saattavatkin empiä lastensuojeluilmoituksen tekemistä etenkin, jos lastensuojelun kanssa ei ole toimivaa yhteistyökäytäntöä. Ilmoituksen tarkoituksena on ensisijaisesti turvata lapsen etu ja tavoitteena on tukea vanhempia heidän kasvatustyössään sekä suorittaa perhe- ja yksilökohtaista ehkäisevää ja korjaavaa lastensuojelutyötä. (Eriksson & Arnkil 2005, 33.)

Lastensuojelutarpeen lisääntyminen näkyy myös päivähoitossa. Lastensuojelulliset toimenpiteet määritellään lastensuojelulaissa. (Huhtanen 2004b, 68.) Yleensä ilmoituksen tekevät ammattikasvattajat, naapurit, tuttavat tai sukulaiset. Perhe tekee harvoin itse lastensuojeluilmoitusta. Suomessa lastensuojeluilmoituksen tekemiseen on suhteellisen korkea kynnys, koska virantoimituksessa tehty lastensuojeluilmoitus mahdollistaa sen, että ilmoittajan nimi kerrotaan vanhemmille. (Huhtanen 2004b, 68.) Uusi lastensuojelulaki painottaa ennaltaehkäisevää työtä ja sen pyrkimyksenä on madaltaa kynnystä lastensuojeluilmoituksen tekemiseen. Viranomaisilla on velvoite tehdä ilmoitus lapsesta, jos he saavat tietää lapsesta, jonka lastensuojelutarve on selvitettävä. (Pölkki 2010, A10.) Lastensuojeluun liittyvät kysymykset koetaan kuitenkin vaikeiksi. Päiväkodin työntekijät eivät monesti halua ryhtyä vanhempien ”käyttäjäksi” ja havaintojen tekeminen ei ole aina helppoa. (Huhtanen 2004b, 69.) Lastensuojeluilmoituksen tekemistä voidaan myös pitää negatiivisena kontrollina, jossa aikuisilla on valta päättää lasten oikeuksista ja suojelusta.

Lasten suojeleminen ylipäättänsä voi olla eettisesti haastavaa, koska aikuisilla voi hyvien pyrkimysten varjolla olla mahdollisuus leimata, supistaa oikeuksia ja kontrolloida lasta. (Törrönen 2000, 148.)

Lastensuojeluilmoituksen tekoa voi myös estää pelko siitä, että ilmoitus on turha tai että se johtaa automaattisesti lapsen huostaanottoon. Ilmoituksen tekeminen tarkoittaa kuitenkin vain sitä, että lastensuojelutyöntekijällä on velvollisuus tutkia lapsen tilanne ja käynnistää mahdolliset tukitoimet. Ennen huostaanottoa edeltävät pitkään jatkuneet avoimuuden tukitoimet, kuten perhetyö, kotiapu ja taloudellinen tuki. Lapsi otetaan kiireellisesti huostaan vain äärimmäisissä tilanteissa. Tukitoimet toimivat sitä paremmin, mitä varhaisemmassa vaiheessa ne aloitetaan. Kun sosiaalityöntekijään otetaan yhteyttä lastensuojeluilmoituksen muodossa, saa hän samalla tietoa lapsen tilanteesta. Joissakin tapauksissa on mahdollista, että perhe on jo valmiiksi sosiaalitoimen asiakas. Ilmoituksen myötä saatava tieto voi olla ratkaisevaa lapsen edun turvaamiseksi. Lastensuojeluilmoitusta tehdessä työntekijän on kunnioittavaa ja rakentavaa ilmoittaa vanhemmille suoraan ja avoimesti olevansa niin huolissaan lapsen tilanteesta, että aikoo pyytää apua sosiaalityöntekijältä. Tällä tavoin työntekijä toimii alusta alkaen perheen kanssa avoimessa yhteistyössä. (Eriksson & Arnkil 2005, 33–35.)

6 TUTKIMUSMENETELMÄ JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

6.1 Tutkimustehtävä ja kysymykset

Aloin pohtia opinnäytetyöni aihetta syksyllä 2009. Minulle selvisi aika nopeasti, että haluaisin tehdä tutkimuksen, jossa käsitellään ennaltaehkäisevää työtä ja varhaista puuttumista. Valitsin tutkimusympäristökseksi päiväkodin, koska sosionomin tutkinnon lisäksi olen tehnyt lastentarhaopettajan pätevyyteen vaadittavia opintoja. Lastentarhaopettajan pätevyyteen liittyvissä ohjeistuksissa määritellään, että opinnäytetyön tulee liittyä varhaiskasvatuksen teoriaan tai toimintaympäristöön ja työssä on käsiteltävä perhettä ja/tai vanhemmuutta (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2006). Varsinainen tutkimustehtäväni selvisi minulle keväällä 2010, kun pohdin ja tarkensin opinnäytetyöni aiheen rajauksista tehdessäni opinnäytetyön tutkimussuunnitelmaa. Tutkimustehtävänäni oli selvittää, miten työntekijät pystyvät päiväkodin arjessa havainnoimaan ja huomaamaan yksittäisen lapsen mahdollisen lastensuojelun ja tuen tarpeen. Tavoitteenani oli myös selvittää millaisia kokemuksia päiväkodin työntekijöillä on huolen heräämisestä ja huolen puheeksiottamisesta. Halusin saada selville, voidaanko lapsen hyvinvointiin vaikuttaa tukemalla koko perhettä ja kokevatko työntekijät, että he pystyvät ohjaamaan vanhempia eteenpäin heidän mahdollisesti tarvitsemiinsa tukipalveluihin.

Tutkimuskysymykseni olivat:

1. Miten päiväkodin työntekijät voivat huomata yksittäisen lapsen mahdollisen lastensuojelun tarpeen?
  - Millaisia keinoja työntekijöillä on puuttua tilanteeseen?
  - Millaiseksi työntekijät kokevat oman osaamisensa?
2. Miten puheeksiottaminen tapahtuu päivähoiton työntekijöiden ja lapsen ja hänen perheensä sekä moniammatillisten verkostojen kesken?
  - Miten huolen puheeksiottaminen tapahtuu ja otetaanko huoli puheeksi tarpeeksi usein?
  - Millaisia eettisiä kysymyksiä huolen puheeksiottaminen mahdollisesti aiheuttaa?

3. Millaisilla toimenpiteillä vastataan lapsen erityisen tuen tarpeeseen?

- Millaisia työmenetelmiä päivähoiton työntekijöillä on käytössään tilanteessa, jossa lapsi tarvitsee erityistä tukea?
- Mitkä muut tahot tai palvelut kunnassa voivat tukea lasta ja perhettä ja miten ohjaus näihin palveluihin on päivähoitossa sovittu?

Valitsin päiväkodin ennaltaehkäisevän työn tutkimukseni kohteeksi siitä syystä, että mielestäni ennaltaehkäisevään työtapaan tulisi panostaa paljon enemmän. Olin aikaisemmin lukenut tutkimuksia päivähoiton merkityksestä lastensuojelun avoimuuden tukitoimena, mutta halusin itse tutkia varhaista puuttumista siitä näkökulmasta, pystyvätkö päiväkodin työntekijät huomaamaan ja tunnistamaan lapsen oireilun päivähoitossa ja millaisia jatkotoimenpiteitä se käytännössä tarkoittaa. Halusin myös työntekijöitä haastatella saaden selville, puhuvatko työntekijät lasta koskevista huolistaan muiden työntekijöiden kanssa ja jaetaanko huoli mahdollisesti myös vanhempien ja moniammatillisten yhteistyötahojen kanssa.

6.2 Tutkimusmenetelmän ja kohdejoukon valinta

Toteutin tutkimukseni Jyväskylän keskustan tuntumassa sijaitsevassa Kortepohjan päiväkodissa, joka on kunnallinen päiväkotitoiminta. Päiväkoti sijaitsee Kortepohjan alueella, jossa asuu paljon opiskelijoita, mikä näkyy myös päiväkodin arjessa. Asiakkaina on paljon nuoria aikuisia ja heidän lapsiaan. Kortepohjan päiväkodissa toimii kaksi pienten ryhmää (1-3-vuotiaat), kaksi isojen ryhmää (3-5-vuotiaat) sekä kaksi esiopetusryhmää. Lisäksi päiväkodin tiloissa toimivat kerhoryhmät, joissa annetaan perheille mahdollisuus osa-aikaiseen päivähoitoon.

Opinnäytetyöprosessini käynnistyessä keväällä 2010 lähdin pohtimaan, missä toteuttaisin opinnäytetyöhöni kuuluvat haastattelut. Olin menossa viimeiseen harjoitteluuni Kortepohjan päiväkotiin syksyllä 2010, joten otin yhteyttä päiväkodin johtajaan ja kysyin häneltä mahdollisuutta toteuttaa teemahaastatteluni Kortepohjan päiväkodissa. Lopullisesti haastattelujeni toteuttaminen varmistui syksyllä 2010, kun sain tutkimusluvan Jyväskylän kaupungilta.

Kvalitatiiviselle eli laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä, että tutkimuksessa käytetään kokonaisvaltaista tiedonhankintaa ja aineistoa kootaan luonnollisissa, todellisissa tilanteissa. Laadullisen tutkimuksen kohteena ovat ihmiset ja ihmisten käsitykset ja kokemukset tutkittavasta asiasta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2006, 155.) Tutkimukseeni kuuluvaan teemahaastatteluun osallistui kahdeksan Kortepohjan päiväkodin työntekijää. Laadulliselle tutkimukselle on ominaista, että tutkija haluaa ymmärtää tutkittavaa kohdetta ja tarkastella tutkittavaa aihetta yleisellä tasolla (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2006, 170–171). Halusin, että tutkimukseeni tulee mahdollisen laaja käsitys tutkimastani aiheesta, joten valitsin haastateltavaksi sekä lastentarhaopettajia että lastenhoitajia. Neljä haastateltavista oli koulutukseltaan lastentarhaopettajia ja neljä lastenhoitajia. Haastateltavista työntekijöistä lastentarhaopettajista yksi työskenteli pienten ryhmässä (1-3-vuotiaat), yksi isojen ryhmässä (3-5-vuotiaat) ja kaksi esiopetusryhmissä. Lastenhoitajista kaksi työskenteli pienten ryhmässä, yksi isojen ryhmässä sekä yksi esiopetusryhmässä.

Haastateltavien työkokemus vaihteli muutamasta vuodesta yli 30 vuoteen. Kaikilla haastateltavilla on runsaasti työkokemusta lasten päivähoidosta, niin päiväkodissa kuin lasten päiväkerhoissakin ja useat haastateltavista olivat myös hoitaneet lapsia useita vuosia kotona. Haastateltavista kaikki olivat työskennelleet Kortepohjan päiväkodissa enemmän kuin vuoden, suurin osa yli kymmenen vuotta. Haastateltavat esiintyvät tutkimuksessani nimettöminä. Tutkimuksen tuloksissa haastateltavien sanomat ilmaisut ovat merkitty numeroilla. Haastateltavien tunnistamisen estämiseksi haastateltavien ilmaisut on merkitty satunnaisessa numerojärjestyksessä.

6.3 Tutkimusaineiston keruu ja käsittely

Laadullisen tutkimuksen avulla halutaan ymmärtää tutkittavaa kohdejoukkoa ja saada käsitys tutkittavan joukon ajatuksista ja kokemuksista. Tähän tavoitteeseen päästäkseni valitsin tiedonkeruumenetelmäksi haastattelun, koska siinä ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2006, 193). Haastatteluiden kautta pystytään myös saamaan monitahoisia ja moniulotteisia vastauksia (Hirsjärvi & Hurme 2006, 35). Haastattelut toteutin teemahaastatteluina, joihin osal-

listui kahdeksan Kortepohjan päiväkodin työntekijää. Valitsin haastattelumuodoista teemahaastattelun, koska teemahaastattelussa kaikkien haastatteluiden teemat ovat samoja, mutta muuten haastattelut voivat edetä joustavasti ja haastateltavien vastaukset voivat vaihdella paljonkin haastattelussa esitettävien lisäkysymysten vuoksi (Hirsjärvi & Hurme 2006, 48).

Laadin teemahaastattelua varten teemahaastattelurungon (LIITE 1), joka koostui kolmesta teemasta. Haastattelussani käytettävät teemat valitsin sen perusteella, että saisin mahdollisimman kattavat vastaukset tutkimuskysymyksiini. Teemojen valitsemiseen ja muokkaamiseen vaikutti myös tutkimuksessani käytettävä teoriakirjallisuus. Teemahaastattelussa kolmen eri teeman alle oli myös koottu selventäviä apukysymyksiä, joiden avulla pystyin ohjaamaan haastatteluiden kulkua.

Toteutin haastattelut yksilöhaastatteluna. Yksilöhaastattelu on haastattelun yleisin muoto, koska se on helpompi sellaiselle, joka ei ole aikaisemmin tehnyt haastatteluja. (Hirsjärvi & Hurme 2006, 61). Valitsin yksilöhaastattelun sen vuoksi, että siinä haastateltavalla ei ole ryhmähaastattelulle tyypillistä ryhmäpainetta. ”Haastatteluiden luotettavuutta saattaa heikentää se, että haastattelussa on taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia.” (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2006, 194–195.) Tärkeää mielestäni oli myös se, että haastateltava pystyy tuomaan esille asioita mahdollisimman vapaasti (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2006, 194). Tein kahdeksan yksilöhaastattelua tammikuussa 2011. Haastattelut oli sovittu haastateltavien kanssa etukäteen tehdessäni viimeistä opiskeluihini kuuluvaa harjoitteluani Kortepohjan päiväkodissa syksyllä 2010. Haastattelut toteutin pääosin lasten ulkoilu- ja päiväuniaikaan, mutta yksi haastatteluista tehtiin ilta-päivällä työntekijän varsinaisen työajan ulkopuolella. Haastattelut kestivät keskimäärin puoli tuntia, mutta haastatteluiden kestot vaihtelivat reilusta 20 minuutista reiluun 40 minuuttiin. Koin, että teemahaastattelurunkooni kuuluvien apukysymysten avulla sain riittävän kattavat vastaukset asettamiini teemoihin.

Haastattelut sujuivat pääasiallisesti hyvin. Haastattelut toteutin kahden viikon sisällä, joten koen, että se vaikutti hieman omaan jaksamiseen ja keskittymiskykyyni haastatteluiden aikana. Lisäksi häiriötekijöinä olivat taustahäly ja joidenkin haastatteluiden kohdalla pienet tilat. Koen, että pystyin keskustelemaan haastateltavien kanssa tasavertai-

sesti ja luontevasti. Kokemukseni mukaan haastateltavat olivat kiinnostuneita tutkimukseni aiheesta ja pyrkivät vastaamaan kysymyksiini todenmukaisesti. Joidenkin haastateltavien kohdalla olin aistivinani jonkinlaista kiireen tuntua, joka saattoi johtua haastatteluiden ajankohdasta ja senhetkisestä työntekijämäärästä ryhmissä. Haastatteluaineistosta nousi esiin paljon samoja keskeisiä asioita, mutta jokaisella työntekijällä oli kuitenkin omat henkilökohtaiset kokemuksensa tutkittavasta aiheesta. Keräsin myös haastateltavilta palautetta haastattelutilanteesta sähköpostin välityksellä haastattelujen jälkeen. Palautekyselyyn (LIITE 2) vastasi kuitenkin vain kaksi haastateltavaa kahdeksasta. Näiden kahden haastateltavan mielestä haastattelut sujuivat pääasiallisesti hyvin, tosin molemmat toivat esille, että haastatteluiden aikana oli hieman taustahälyä ja tilat olivat hieman pienet. He vastasivat, että pystyivät vastaamaan ilman johdattelua oman mielensä mukaisesti ja he kokivat, että haastattelu antoi ajatuksia lastensuojelun ja päiväkodin välisen yhteistyön kehittämistä.

Kaikki haastattelut nauhoitettiin nauhurille. Lisäksi minulla oli mukana kannettava tietokone siltä varalta, että olisin tehnyt muistiinpanoja. Ensimmäisen haastattelun jälkeen totesin kuitenkin tietokoneen turhaksi ja luotin nauhuriin, joka osoittautui hyväksi ratkaisuksi, koska pystyin keskittymään pelkästään haastateltavan kertomukseen. Tallennettu laadullinen aineisto on useimmiten tarkoituksenmukaista kirjoittaa puhtaaksi sananasaisesti eli litteroida (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2006, 210). Litteroin valmiit haastattelut, eli kirjoitin ne sana sanalta tarkasti kirjalliseen muotoon. Litteroitua aineistoa tuli yhteensä 102 sivua. Keskimäärin haastattelut olivat litteroituna noin 11 sivua pitkiä. Litteroinnit onnistuivat hyvin. Työntekijöiden äänet erottuivat hyvin nauhalta, eikä häiriöääniä juuri ollut.

6.4 Tutkimusaineiston analyysi

Laadulliselle analyysille on tyypillistä, että aineisto ja tutkimuskysymykset ovat tiiviissä vuoropuhelussa keskenään. Aineisto tarjoaa harvoin suoria vastauksia alkuperäisiin tutkimuskysymyksiin. (Ruusuvoori, Nikander & Hyvärinen (toim.) 2010, 13.) Kun aineisto on kerätty ja kirjoitettu puhtaaksi, on sen jälkeen yksi tärkeimmistä vaiheista tehdä aineiston analyysi. Analyysivaiheessa selviää, millaisia vastauksia tutkittavaan asiaan

saadaan. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2006, 209.) Aloitin aineiston analyysin luke-malla aineiston läpi useaan kertaan. Laadullisen tutkimuksen analyysille on tyypillistä, että analyysi alkaa usein jo itse haastattelutilanteessa. Haastatteliija voi tehdä havaintoja aineistossa esiintyvien ilmiöiden toistuvuudesta ja jakautumisesta. (Hirsjärvi & Hurme 2006, 136.) Itse kiinnitin huomiota jo haastatteluvaiheessa tiettyjen asioiden toistuvuu-teen kaikkien haastateltavien puheissa. Sitä kautta oli helppo ryhtyä pohtimaan teemoja, joiden alle keräsin haastatteluista nousseita tutkimukseni kannalta tärkeitä aiheita. Tee-moittelulla tarkoitetaan sitä, että analyysivaiheessa tarkastellaan sellaisia aineistosta nousevia piirteitä, jotka ovat yhteisiä usealle haastateltavalle ja ne saattavat pohjautua teemahaastattelun teemoihin. Yleensä odotettavaa onkin, että ainakin lähtökohtateemat nousevat esiin aineistosta. (Hirsjärvi & Hurme 2006, 173.)

Käytin aineiston analyysissa teoriaohjaavaa analyysia. Teoriaohjaavalle analyysille on tyypillistä, että analyysissa käytetään teoreettisia kytkentöjä, mutta analyysiyksiköt vali-taan aineiston pohjalta. Teoriaohjaavassa analyysissa on tunnistettavissa aikaisemman tiedon vaikutus, mutta aikaisemman tiedon merkitys ei ole teoriaa testaava, vaan pa-remmin uusia ajatuksia aukova. Usein teoriaohjaavan analyysin kohdalla voidaan puhua abduktiivisesta päättelystä. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkijan ajatteluprosessissa vaihtelevat aineistolähtöisyys ja valmiit mallit. Tutkija pyrkii yhdistelemään näitä toi-siinsa ja tuloksena saattaa syntyä uuttakin tietoa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96–97.) Lähdin tarkastelemaan keräämäni aineistoa tutkimuksessani käytettävien teorioiden pohjalta, mutta otin huomioon myös aineistosta nousevat uudet asiasisällöt.

Teoriaohjaava analyysi etenee pääpiirteittäin samassa järjestyksessä kuin aineistolähtöi-nen analyysi. Miles ja Huberman kuvaavat aineistolähtöisen analyysin kolmevaiheiseksi prosessiksi: 1) aineiston redusointi eli pelkistäminen 2) aineiston klusterointi eli ryhmit-tely ja 3) abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108.) Muodostin aineiston pohjalta ensin analyysirungon (LIITE 3), jossa nousevat ai-neiston pohjalta alaluokat, yläluokat ja pääluokka. Aloitin analyysirungon tekemisen etsimällä aineistosta alkuperäisilmaisuja, joiden avulla alaluokka, yläluokka ja pääluok-ka muotoutuivat. Tämän jälkeen tein vielä pelkistetyn analyysirungon (LIITE 4), jossa näkyvät pelkät yläluokat ja pääluokka. Teoriaohjaava analyysi perustuu induktiiviseen päättelyyn, johon tuodaan teoria ohjaamaan lopputulosta (Tuomi & Sarajärvi 2009,

100). Pelkistetyn analyysirungon keskeisiksi sisällöiksi nousivat sellaiset teemat, joita esiintyi myös teoriaosuudessani. Aineistosta nousi esiin myös sellaisia osa-alueita, joita en ollut käyttänyt teoriaosuudessani.

6.5 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi

Tutkimuksessa pyritään välttämään virheitä, mutta silti tutkimuksen luotettavuus ja pätevyys vaihtelevat. Laadullisen tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa muun muassa se, kuinka tarkasti tutkija on selostanut tutkimuksen toteuttamisvaiheet. Aineiston tuottamisen olosuhteet tulisi kertoa selvästi ja todenmukaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2006, 216–217.) Olen opinnäytetyössäni pyrkinyt kuvailemaan työni tekemisen vaiheita mahdollisimman tarkasti. Olen kuvannut muun muassa haastatteluiden toteuttamista selvittämällä haastattelu ympäristöä ja haastatteluiden olosuhteita. Lisäksi olen pyrkinyt tuomaan esille haastatteluihin käytetyn ajan, mahdolliset häiriötekijät ja oman itsearvioini haastattelutilanteista. Edellä mainitut ovat myös olennaisia laadullisen tutkimuksen aineiston luotettavuudelle (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2006, 217).

Laadukkuutta voidaan tarkkailla jo ennen varsinaista aineistonkeruuta. Laatu alkaa jo aineiston keruun ja tutkimuksen toteuttamisen suunnittelusta. On myös tärkeää, että opinnäytetyö tehdään sellaisesta aiheesta, joka on jollain tavalla merkittävä omalla ammatillisella kasvulla ja jonka tulokset mahdollisesti antavat aihetta lisäpohdinnalle ja teemojen syventämiselle (Hirsjärvi & Hurme 2006, 184.) Olen työtä suunnitellessani toteuttanut kaikki tarvittavat vaiheet huolellisesti. Ennen varsinaista aineistonkeruun aloittamista tein opinnäytetyösuunnitelman huolellisesti ja tarkkaan pohtien erilaisia vaihtoehtoja. Lisäksi suunnittelin teemahaastattelurungon sellaiseksi, että sen avulla sain kerättyä mahdollisimman paljon tietoa haastateltavilta. Ennen haastattelujen toteuttamista opinnäytetyötäni ohjaava opettaja hyväksyi teemahaastattelurunkoni.

Haastatteluaineiston luotettavuus riippuu sen laadusta. Aineistoa kerätessä laadun varmistamiseksi on hyvä kiinnittää huomiota muun muassa tekniseen välineistöön. (Hirsjärvi & Hurme 2006, 184–185.) Tehdessäni haastatteluja kiinnitin huomiota siihen, miten olimme sijoittuneet haastateltavien kanssa. Pyrin myös huomioimaan, että haastatel-

tava sai puhua omalla puheenvuorollaan keskeyttämättä ja rauhassa. Tarkistin myös välillä, että nauhuri oli päällä, koska halusin varmistaa, että kaikki puhe tulee varmasti tallennettua. Mielestäni tallentamani aineistot olivat laadultaan hyviä ja selkeitä, joten niitä voidaan mielestäni pitää luotettavana aineistona.

Tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa puhutaan usein myös tutkimuksen reliabeliudesta, jolla tarkoitetaan mittaustulosten toistettavuutta. Toistettavuutta voidaan arvioida esimerkiksi sillä, jos useampi tutkittava päätyy samanlaiseen tulokseen tai jos samalta tutkittavalta saadaan kahdella eri tutkimuskerralla sama tulos. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2006, 216.) Kuten jo aiemmin mainitsin tutkimusaineiston analyysistä kertoessani, niin pystyin jo haastatteluvaiheessa huomaamaan tiettyjen teemojen toistumisen eri henkilöitä haastatellessani. Näin ollen voin mielestäni todeta, että mittaustulokset toistuvat useamman haastateltavan kohdalla.

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

7.1 Miten mahdollisen lastensuojelutarpeen pystyy huomaamaan päiväkodin arjessa?

Tutkimukseni tärkein tutkimustehtävä oli selvittää, miten mahdollisen lastensuojelutarpeen pystyy huomaamaan päiväkodin arjessa ja millaisia keinoja työntekijöillä on puuttua tilanteeseen. Tehdessäni haastattelun sisällönanalyysejä nousi aineistosta paljon yhteneväisyyksiä siitä, miten työntekijät kokevat omat mahdollisuutensa huomata lapsen oireilun ja mahdollisesti koko perheen tuen tarpeen.

Haastateltavien puheissa nousi tärkeäksi osa-alueeksi päiväkodin arjessa päivittäin tapahtuva lasten havainnoiminen. Lasten tarkkailua ja havainnointia tapahtuu jatkuvasti kaikkien lasten kohdalla, mutta erityisen paljon työntekijät havainnoivat lapsia, joilla on jo entuudestaan jotain erityisen tuen tarvetta, tai jos he epäilevät, että lapsella ei ole kaikki hyvin esimerkiksi kodin arjessa. Suurin osa haastateltavista kuvaili havainnointia muun muassa käyttämällä termiä ”tuntosarvet koholla” tai ”tuntosarvet esillä”. Tällä työntekijät tarkoittivat sitä, että heidän on oltava jatkuvasti valppaana ja arvioitava lasten hyvinvointia ja selviämistä päiväkodin arjessa. Haastateltavien puheista kävi myös ilmi, että heidän on oltava avoimia lasten erilaisille tunnetiloille ja käyttäytymiselle, jolloin voidaan huomata lapsissa mahdollisia muutoksia.

Kaikki haastateltavat toivat esille puheissaan sen, miten lapsen oireilun voi huomata lapsen käyttäytymisen muuttumisesta. Lapsen oireilu voi esiintyä päiväkodin arjessa läpi koko päivän erilaisissa tilanteissa. Käyttäytymisen muuttuminen on hyvin yksilöllistä ja siihen vaikuttaa hyvin paljon se, mikä ylipäättänsä lapsen oireilun takana on. Lapsen käyttäytymisen muuttuminen näkyy etenkin ohjatuissa hetkissä ja siirtymätilanteissa, joiden aikana lapsi ei välttämättä jaksa kuunnella ohjeita, ei jaksa pysyä paikallaan eikä pysty olemaan osana isompaa ryhmää. Kuitenkin saman lapsen käyttäytymisen voi olla ihan erilaista pienryhmätilanteissa, joissa lapsi saattaa käyttäytyä normaalisti. Työntekijät toivat myös esille, että jokaisella lapsella on ominaiset tavat toimia ja käyttäytyä, mutta käyttäytymisen muuttumisen havainnoimista voi joskus helpottaa,

kun vertaa lapsen käyttäytymistä ryhmän muiden lasten käyttäytymiseen, koska vertailukohteena ovat kuitenkin samanikäiset lapset.

Lapsen käyttäytymisen muuttumista ei välttämättä huomata heti, vaan se saattaa tulla esille pikkuhiljaa, kun päiväkodin työntekijät oppivat tuntemaan lasta ja tietävät millainen hän yleensä on.

H1: ”niitä ruvetaan pikkuhiljaa huomaamaan, et se ei tapahdu ihan hetkessä(...) perheet on pidempään, niin tota huomaa kyllä, et sit sen muutoksen jos tapahtuu”

Lapsen muuttunut käytös saattaa näkyä lapsen tunnetiloissa esimerkiksi itkuisuutena, aggressiivisuutena ja levottomuutena. Lapsi saattaa myös olla arka ja vetäytyä syrjään tai toisaalta hän voi myös hakea enemmän turvaa aikuisesta ja kaivata enemmän läheisyyttä, joka näkyy muun muassa siinä, että lapsi saattaa hakeutua jatkuvasti aikuisen syliin. Lapsella saattaa olla myös pelkotiloja, joka saattaa näkyä päiväkodin arjessa turvottomuutena ja hän ei myöskään välttämättä juttele aikuisille. Lapsi saattaa jäädä päiväkotiin itkien, eikä tunne oloaan päiväkodissa turvalliseksi. Työntekijät toivat myös esille, että lapsen perusolemus saattaa muuttua ja iloisesta ja eläväisestä lapsesta saat- taakin tulla masentunut ja syrjäänvetäytyvä. Käyttäytymisen muuttuminen saattaa näkyä toisaalta myös toisten lasten kiusaamisena ja jopa työntekijöiden potkimisena ja hakkaamisena. Lapsi saattaa myös jatkuvasti kapinoida aikuisia vastaan ja hän ei pysty noudattamaan tiettyjä normeja ja sääntöjä. Tilanne voi olla lapselle sekava ja hän ei välttämättä tiedosta oikean ja väärän rajoja, jos kotona on esimerkiksi normaalia käytös- tä, että lyödään ja huudetaan. Aina lapsen oireilua ei kuitenkaan voi huomata käyttäy- tymisen muutoksesta. Esimerkiksi sellaisissa tilanteissa, joissa lapsi tulee päiväkotiin ja on jo valmiiksi arka tai syrjäänvetäytyvä, voivat työntekijät ajatella, että se on lapsen perusolemus, vaikka käyttäytyminen voikin johtua lapsen oireilusta.

Työntekijöiden huoli voi herätä myös tilanteissa, joissa lapsen puheet alkavat herättää huomiota ja ne voivat sisältää kertomuksia kotioloista ja vanhempien käyttäytymisestä.

H6: ” et jos sieltä rupee vaikka toistuvasti tulemaan joku semmonen sama tarina... harvoin ne lapset kuitenkaan ihan mistään tuulestakaan tempaa”

Etenkin isompien lasten oma puhe voi olla hyvinkin tärkeää, koska lapset pystyvät kertomaan jo todenmukaisesti, mitä kotona voi tapahtua. Lapsen puhe kotioloista voi tulla esille leikeissä tai tilanteissa, joissa esimerkiksi jokin satu voi herättää lapsessa tunnereaktioita. Lapsi saattaa myös suoraan kertoa, että isä tai äiti lyö kotona. Toisaalta lapsella saattaa olla myös tunne, että kotioloista ei kannata kertoa muille aikuisille, koska hän saattaa kokea, että vanhempien väkivaltainen käyttäytyminen on hänen omaa syytensä. Lapsen puheissa saattaa tulla myös esille vahvasti sellaisia asioita, jotka eivät ole hänen ikätasolleen tyypillisiä. Jos kotona käytetään esimerkiksi alkoholia, voi lapsenkin puheessa tulla esille alkoholi ja vanhempien päihteiden käyttäminen.

Huolen herääminen voi tapahtua tilanteissa, joissa päiväkodin työntekijät alkavat kiinnittää huomiota lapsen ulkoiseen olemukseen.

H1: ”epäsiisteys, niinku puhtaudessa ja sitten nälkä ja ravitsemuksessa”

Lapsi ei voi hyvin, hän voi olla väsynyt ja nälkäinen. Työntekijät saattavat myös kiinnittää huomiota lapsen epäsiistiin olemukseen kuten likaisiin vaatteisiin. Joskus lapsessa saattaa näkyä fyysisen väkivallan merkkejä kuten paljon mustelmia, etenkin sellaisissa paikoissa, mihin niitä ei yleensä tule. Ulkoisen olemuksen perusteella ei ole kuitenkaan aina helppo arvioida lapsen ongelmia kotona, koska mustelmia tulee lapsille muutenkin ja nälkä ja väsymys eivät kerro välttämättä aina totuutta ongelmista. Tärkeää onkin arvioida kokonaisvaltaisesti lapsen vointia ja käyttäytymistä. Jos muuttunut käytös jatkuu pidempään ja lapsessa on nähtävissä jatkuvasti ulkoisia hoidon laiminlyönnin merkkejä, on työntekijöiden aika puuttua tilanteeseen.

Lapsen käyttäytymisen muuttuminen ja pahoinvoinnin merkit päivähoidossa merkitsevät usein koko perheen tilanteen kartoittamista. Haastateltavat toivat esiin, että samaan aikaan lasten oireilun kanssa oireilevat myös vanhemmat. Lasten tilanteen parantamiseksi on puututtava koko perheen tilanteeseen. Tärkeintä on tehdä yhteistyötä vanhempien kanssa ja uskallettava ottaa huoli puheeksi tarpeeksi ajoissa. Työntekijöiden mielestä on oleellista, että vanhemmat pystyisivät löytämään itse omat voimavaransa, joiden avulla selviytyä vaikeista kotiolosuhteista, mutta tarvittaessa on pystyttävä myös ohjaamaan vanhemmat oikeisiin palveluihin, josta he pystyvät saamaan lisätukea. Lapsi on osa perhettä ja onkin tärkeää miettiä kontekstia, jossa lapsi kasvaa, koska lähiympä-

ristön ja perheen merkitys on kuitenkin hyvin tärkeä osa lapsen turvallista kehitystä ja hyvinvointia. Lapsen tuen tarpeen taustalla voi myös olla sekä lapsen kehitykseen liittyvä erityisen tuen tarve että tilanne, joka vaatii lastensuojelullista väliintuloa. Haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että perhe tarvitsee kokonaisvaltaista tukea ja apua silloin kun lapsi oireilee, koska vanhemmat ovat samalla myös itse tuen tarpeessa ja heillä voi itsellään olla taustalla esimerkiksi uupumusta, mielenterveys- tai päihdeongelmia.

Työntekijöiden puheissa tuli esille yhteneväisesti, että vanhempien tuen tarve voi näkyä lapsen tuonti- ja hakutilanteissa vanhempien käyttäytymisessä tai puheissa.

H2: ”Vanhempi jotain vihjasee jossakin puheenvuorossa, niin kyllä mä niinku rupeen miettimään ja keskustelen vanhempien kanssa, että miten jaksaa ja tartteeko apua ja mikä on tilanne”

Vanhemmat voivat viestittää omaa väsymystään tai voimattomuuttaan. Melkein kaikki haastateltavat kertoivat, että lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnan aikana, eli ns. Vasu-keskustelujen yhteydessä monet vanhemmat saattavat ryhtyä kertomaan jaksamisestaan tai mahdollisista ongelmistaan. Toisaalta osa vanhemmista saattaa vältellä keskustelutilanteita päiväkodin työntekijöiden kanssa, etteivät kotiongelmat tulisi esille. Ongelmista puhumisen välttely voi myös näkyä ylipirteytenä tai vanhempien asenteessa, kun he käyttäytyvät ikään kuin ongelmia ei olisikaan. Perheen tuen tarve voi myös näkyä siinä, että vanhemmilla ei ole kykyä asettaa rajoja lapselle tai he ovat liian uupuneita rajojen asettamiseen.

Työntekijät toivat haastatteluissa esille, että vanhempien käyttäytyminen voi aiheuttaa huolta tai epäilyjä, jos on havaittavissa, että vanhemmat pyrkivät peittelemään kotiolojaan. Usein he myös kieltävät lapsen ongelmat, joita päivähoidossa on mahdollisesti huomattu. Ongelmista voi kertoa myös se, että lapsi ei ilmesty hoitopäivinä päiväkotiin, eivätkä vanhemmat välttämättä ilmoita asiasta mitään. Vanhemmat voivat myös kieltäytyä avusta ja olla välipitämättömiä päiväkodin työntekijöitä kohtaan. Eräs haastateltavista ilmaisi vanhempien välipitämättömyyden ja yhteistyökyvyttömyyden näin: ”kun niillä ei mee kotona hyvin, niin niitä ei kiinnosta täälläkään meidän kanssa toimia yhteistyössä”(H8)

Erittäin huolissaan työntekijät ovat tilanteissa, joissa vanhempi tulee hakemaan lasta selvästi päihtyneenä. Tilanteissa, joissa vanhempi on käyttänyt päihteitä, hän voi käyttäytyä uhkaavasti tai aggressiivisesti päiväkodin työntekijöitä kohtaan. Näissä tilanteissa lasta ei voi luovuttaa vanhemmille, vaan vaaditaan pikaista puuttumista ja lastensuojelullista väliintuloa. Tällaisia akuuttitilanteita Kortepohjan päiväkodissa tulee vastaan hyvin harvoin.

7.2 Huolen puheeksiottaminen työyhteisössä

Tilanteissa, joissa päiväkodin työntekijöiden huoli herää, tarvitaan yhteistä keskustelua ja läpikäymistä lapsen tilanteesta. Jokainen haastateltava toi esille, että työyhteisön yhteinen puhe ja tuki on erittäin tärkeää lapsen tilanteen arvioimiseksi ja hänelle sopivien tukitoimien löytämiseksi.

Työntekijät puhuvat päivittäin työn lomassa lapsista ja mahdollisista lapsiin kohdistuvista huolista. Kuitenkin työntekijöiden välinen puhe nousee erittäin tärkeäksi tilanteessa, josta lapsesta on tavallista suurempi huoli.

H3: ”Työntekijöiden kanssa puhutaan koko ajan niistä asioista.”

Työntekijät tuovat esille, että huolen puheeksiottaminen tapahtuu tavallisessa arjessa, mutta on huomioitava, etteivät muut lapset kuule, kun puhutaan toisista lapsista. Työnteon ohella huoli lapsesta saatetaan ottaa esille myös ryhmän omissa palaverissa sekä koko työyhteisön palaverissa, jotka pidetään kerran viikossa. Huoli kannattaa kuitenkin ottaa puheeksi mahdollisimman nopeasti muiden kanssa, koska näin voidaan puuttua lapsen tilanteeseen mahdollisimman nopeasti. Kaikista tärkeimpänä pidettiin keskustelua oman ryhmän aikuisten kanssa, mutta myös muiden ryhmien työntekijöiden kanssa voidaan keskustella lapsen tilanteesta. Etenkin sellaisissa tilanteissa, joissa lapsella on sisaruksia toisessa ryhmässä, voidaan keskustella, käyttäytyvätkö sisarukset samalla tavalla ja näkyvätkö mahdolliset ongelmat kotona myös toisen sisaruksen käyttäytymisessä. Toisen ryhmän havainnot lapsesta voivat olla tärkeitä, koska joskus ryhmän työn-

tekijät voivat sokeutua lapsen käytökselle ja sen mahdollisille muutoksille, koska he ovat lapsen kanssa tekemisissä päivittäin.

Työntekijät kokevat huolen puheeksiottamisen omaksi velvollisuudekseen. Usea haastateltava toi esille, että työyhteisö on ensimmäinen taho, jonka kanssa oma huoli otetaan esille. Huolet jaetaan usein työyhteisön lisäksi sekä erityislastentarhaopettajan että päiväkodin johtajan kanssa. Omista havainnoista on tärkeä kertoa muille. Usein tilanteessa, jossa työntekijän huoli herää lapsesta, ovat muutkin työntekijät jo huomanneet jotain tavallisesta poikkeavaa. Työntekijät jakavat keskenään mielipiteensä lapsen tilanteesta ja päättävät yhdessä, missä tilanteessa lapsen tilanne tulisi ottaa puheeksi vanhempien kanssa ja millaisia asioita vanhemmille tulisi mahdollisesti kertoa esimerkiksi lapsen käyttäytymisestä. Kaikista tärkein työntekijöiden kanssa puhuminen ja huolien jakaminen on tilanteessa, jossa lapsesta joudutaan tekemään mahdollisesti lastensuojeluilmoitus.

Työntekijöiden mielestä työyhteisön tuki on erittäin tärkeä tilanteissa, joissa lapsi oireilee ja tarvitaan mahdollista lastensuojelullista väliintuloa. Muilta työntekijöiltä voi kysyä neuvoa ja ohjeita tilanteissa, joissa itsellä ei ole enää mahdollisuuksia toimia lapsen kanssa.

H6: ”Aina nää työkaverit, että et sä yksin tätä työtä tee”

Työntekijät tuovat esille vahvasti sen, että lastensuojelullista väliintuloa vaativissa tilanteissa tarvitaan avuksi sellaisia työntekijöitä, joilla on jo mahdollisesti jotain aikaisempaa kokemusta esimerkiksi lastensuojeluilmoituksen tekemisestä. Työntekijät kokivat, että yhteinen päätös ilmoituksen tekemisestä ja koko työyhteisön sitoutuminen voi pienentää lastensuojeluilmoituksen tekemisen kynnyksiä. Myös erityislastentarhaopettajan ja esimiehen tuki koettiin todella tärkeäksi. Työntekijät kokivat, että etenkin tilanteissa, joissa heillä ei ole täyttä varmuutta lapsen tilanteeseen puuttumisesta, olisi hyvä, jos erityislastentarhaopettaja tuli seuraamaan ja arvioimaan lapsen tilannetta.

Työntekijät toivoivat myös yhteisiä toimintakäytäntöjä tilanteissa, joissa lapsen tilanteeseen joudutaan puuttumaan. Koko työyhteisön tuki tarkoittaa työntekijöiden mielestä

sitä, että jokainen on osaltaan sitoutunut puhumaan samaa asiaa lapsen tilanteesta, eikä ketään työntekijää ryhdytä syyttelemään esimerkiksi siitä, että on ottanut lapsen vaikean tilanteen puheeksi. Työntekijät toivoivat myös, että ryhmän työntekijät eivät olisi yksin, vaan että muidenkin ryhmien työntekijät olisivat tukena.

Haastatteluissa kävi myös ilmi, että työyhteisö on tukemassa ja vahvistamassa omia havaintoja, joita lapsesta ja hänen tilanteestaan on tehnyt. Muiden työntekijöiden kanssa voi myös pohtia, mitä tukitoimia lapsi ja hänen perheensä mahdollisesti tarvitsevat ennen kuin tilanne menee huonommaksi. Työntekijät toivat esille, että olisi vaikea kuvitella sellaista tilannetta, jossa työntekijä tekee yksin päätöksen ilman koko työyhteisön tukea. Joskus tiimityön tekeminen ei kuitenkaan ole aivan yksiselitteistä. Päiväkotimaailmassa on edelleen hierarkioita eri ammattikuntien välillä ja joskus työntekijöiden mielikuvat omasta työnkuvasta saattavat vaihdella. Työntekijät kokivat kuitenkin pääsääntöisesti, että työyhteisön tuki on kaikista tärkein voimavara tilanteissa, joissa lapsi tarvitsee tukea ja apua.

7.3 Kannatteleeko kasvatuskumppanuus vaikeissakin tilanteissa?

Työyhteisön tuen ohella tärkeäksi asiaksi haastatteluissa nousi kasvatuskumppanuus. Työntekijöiden kokemusten perusteella voidaan todeta, että on erittäin tärkeää huomioida perhe ja heidän mielipiteensä lapsen tilanteesta, koska vanhemmat ovat kuitenkin oman lapsensa asiantuntijoita. Kasvatuskumppanuuden tasapuolinen toteutuminen ei aina ole helppoa, mutta työntekijät pyrkivät kuitenkin päivittäin huomioimaan vanhemmat ja kunnioittamaan heidän mielipiteitään.

Haastatteluissa työntekijät nostivat esiin vanhempien kanssa keskustelemisen tärkeyden. Vanhempien kanssa olisi hyvä keskustella päivittäin, silloinkin kun lapsesta ei ole huolta.

H8: ”Jos sen vanhemman kanssa avoimesti keskustelee, niin se voi mennäkin se huoli ohi.”

Vanhempien luottamuksen voittaminen ja avoimen hoitosuhteen luominen on edellytys sille, että vanhempien kanssa pystytään keskustelemaan myös silloin, kun lapsesta herää huoli. Vanhempien kanssa keskustelemisessa koettiin tärkeäksi avoimuus ja rehellisyys. Työntekijät kokivat, että tilanteissa, joissa lapsesta on huoli, voi vanhempien kanssa keskusteleminen olla joskus hankalaa. Avoin ja suora puhe ei ole helppoa kaikille. Se voi herättää tunteita niin työntekijöissä kuin vanhemmissakin. Vaikeiksi koettiin myös tilanteet, joissa vanhemmat eivät ole avoimia, jos he kieltävät ongelmat tai jos työntekijöillä on tunne, että vanhemmat valehtelevat tai vähättelevät ongelmiaan.

Työntekijöiden puheissa kävi ilmi, että he toivoisivat myös vanhempien aktiivisuutta keskusteluun. Heidän mielestään olisi hyvä, jos vanhemmatkin tulisivat rohkeasti juttelemaan lapsen asioista ja kertomaan mahdollisia huolia, mitä heillä saattaa olla. Toisaalta sellaisessa tilanteessa, jossa perheellä on ongelmia kotona, voivat vanhemmat kokea, että he eivät halua jakaa ongelmiaan päivähoiton työntekijöiden kanssa tai he eivät halua keskustella, koska se voisi paljastaa kotona olevat ongelmat. Myös tilanteet, joissa kotona saattaa olla väkivaltaisuutta koettiin hankalaksi, koska vanhemmat saattavat pyrkiä peittelemään ja salailemaan asioiden todellista laitaa. Eräs työntekijä toi kuitenkin esille, että jos lapsella on esimerkiksi mustelmia, saattavat vanhemmat joskus ryhtyä avoimesti kertomaan, miksi lapsella on mustelmia. Vanhemmat saattavat ajatella, että työntekijät luulevat heidän pahoinpidelleen lasta. Avoimuus koettiin hyväksi asiaksi, koska mustelmien ja muiden ulkoisten merkkien selitykseksi voi löytyä muu syy kuin lapsen pahoinpitely ja työntekijöiden huoli voi mennä ohi, kun siitä voidaan avoimesti keskustella.

Aina huolen puheeksiottamisesta ei kuitenkaan seuraa toivottua lopputulosta. Vanhemmat saattavat pelästyä sitä, että he ns. paljastuneet ja ryhtyvät pakoilemaan tilannetta. Tilanteessa, jossa lapsi ja vanhemmat ovat jo päässeet tukitoimien piiriin voi tapahtua myös niin, että perhe lähtee pakoon omia ongelmia ja tilannettaan ja halutaan aloittaa niin sanotusti puhtaalta pöydältä esimerkiksi jossain toisella paikkakunnalla. Toisin sanoen vanhemmat saattavat ottaa lapsen kokonaan pois päiväkodista ja näin päiväkodin työntekijöillä ei ole enää mahdollisuutta puuttua lapsen eikä perheen tilanteeseen. Työntekijöiden kokevat myös, että on haasteellista toimia tilanteessa, jossa tarvittaisiin lisätukea moniammatillisilta työtahoilta, mutta esimerkiksi psykologin kanssa tehtävä yh-

teistyö ei ole mahdollista ilman vanhempien lupaa. Vanhemmille pitäisi siis osata kertoa ja perustella mahdollisimman hyvin, miksi lapsi tarvitsee tukea.

Vanhempien kanssa keskusteleminen koettiin tärkeäksi, mutta aina työntekijöiden aika ei riitä ja työntekijät kokivatkin, että he toivoisivat lisää aikaa ja resursseja, että vanhemmat saisivat keskusteluapua ja että he pystyisivät tarvittaessa ohjaamaan vanhempia myös moniammatillisten palveluiden piiriin. Työntekijät toivat myös esille, että vaikka perheessä olisi kuinka tulehtunut tilanne, voi vanhemmille olla suuri järkytys, jos perheen tilanteeseen joudutaan puuttumaan esimerkiksi tekemällä lastensuojeluilmoitus. Päivähoidon työntekijät ovat kuitenkin lähes päivittäin tekemisissä vanhempien kanssa ja he tuntevat lapsen ja perheen suhteellisen hyvin. Vanhemmille täytyykin pystyä perustelemaan miksi työntekijät ovat huolissaan lapsen ja perheen tilanteesta ja miksi tilanteeseen on pitänyt puuttua. Työntekijöiden mielestä vanhempia ei myöskään missään tilanteessa tulisi syyllistää. Tärkeää on kertoa, että kaikista tärkein on lapsen etu ja että lapsesta ollaan huolissaan. Työntekijöiden tulee myös kertoa vanhemmille, että tilanteeseen tulee puuttua, koska halutaan, että lapsen hyvinvointi ei vaarannu.

Työntekijöiden puheissa tuli hyvin selkeästi esille, että vanhempien kunnioittaminen ja avoimuus ovat todella tärkeitä hyvän kasvatuskumppanuussuhteen syntymiselle. Työntekijöiden kokemusten mukaan on tärkeää olla välitön ja pyrkiä tutustumaan vanhempiin myös ihmisinä. Näin vanhemmat ryhtyvät luottamaan työntekijöihin ja lapsesta pystytään puhumaan avoimesti ja totuudenmukaisesti, mikä on edellytys sille, että lastan ja perhettä voidaan auttaa ongelmallisissa tilanteissa. Haastateltavien puheissa nousi myös esiin se, että rento asenne ja huumori ovat hyviä keinoja vanhempien kanssa keskusteltaessa, jos tilanne ei ole vielä niin vakava, että se vaatii akuutteja toimenpiteitä.

Työntekijät olivat samaa mieltä siitä, että on erittäin tärkeää asettua samalle tasolle vanhempien kanssa. Tällä tarkoitetaan sitä, että työntekijät eivät ole ammatillisesti vanhempien yläpuolella vaan he ovat yhdessä vanhempien kanssa kasvattamassa lasta.

H2: ”me ollaan yhdessä tekemässä työtä(...) vanhemmat on oman lapsensa ammattilaisia(...) me tässä sitten tuetaan(...) semmonen vastavuoronen, että sanotaan kasvatuskumppanuus”

Päiväkodin työntekijät kokivat, että on hyvä kertoa vanhemmalle, että työntekijät pyrkivät tukemaan ja turvaamaan lapsen hyvinvointia. Kun huoli otetaan puheeksi, on sen pyrkimyksenä taata lapselle mahdolliset tukitoimet, joita hän tarvitsee. Työntekijät kokivat myös, että jos vanhemmat ovat yhteistyöhaluisia, on paljon helpompi tukea lasta ja koko perhettä kuin tilanteessa, jossa vanhemmat kieltävät mahdolliset ongelmansa ja tuen tarpeen. Haastatteluissa tuotiin myös esille, että kun vanhemmat tietävät, että myös huolista ja ongelmista voidaan keskustella, saattavat he ryhtyä kiinnittämään enemmän huomiota oman lapsensa hyvinvointiin ja jaksamiseen. Yhteistyö ja keskustelu, sekä lapsen tilanteen huomioiminen ovat tärkeitä etenkin tilanteissa, joissa perhe saattaa olla jo valmiiksi sosiaalityön asiakkaina. Silloin työntekijät pystyvät arvioimaan paremmin lapsen ja perheen tilannetta ja ilmoittamaan tarvittaessa sosiaalityöntekijöille, jos perheen tilanteessaan tapahtuu muutoksia.

7.4 Moniammatillinen yhteistyö päiväkodin työntekijöiden tukena

Lasten ja perheiden ongelmien sisältö ja laajuus voivat vaihdella paljon. Kaikkien työntekijöiden puheissa nousi useasti esille, että tilanteissa, joissa lapsi oireilee, tarvitaan moniammatillisten yhteistyötahojen tukea ja ohjeita, kuinka tilanteessa tulisi toimia. Etenkin tilanteissa, joissa päiväkodin ja vanhempien yhteistyö ei jostain syystä onnistu, tarvitaan yhteistyötahojen apua. Päiväkodin työntekijöillä oli eriäviä käsityksiä siitä, mistä päiväkodin ulkopuolista tukea voi lähteä hakemaan, mutta kaikki haastateltavat toivat esille, kuinka tärkeä merkitys kiertävällä erityislastentarhaopettajalla on, kun arvioidaan lapsen tuen tarpeita. Työntekijät kokivat, että moniammatillisilla yhteistyötahoilla on suuri merkitys lapsen hyvinvoinnille tilanteissa, joissa lapsi ja perhe tarvitsevat tukea. Ulkopuolisten yhteistyötahojen avulla päiväkodin työntekijät saavat lisää voimavaroja omaan toimintaansa ja perheen tilanne saadaan mahdollisesti selvitettyä. Yhteistyöpalaverissa pohditaan yhdessä perheen kanssa heidän tarvitsemiaan tukitoimia.

Moniammatillisista yhteistyötahoista päiväkodin työntekijät nostivat kaikista tärkeimmäksi kiertävän erityislastentarhaopettajan. Työntekijät kokivat, että tilanteissa, joissa

huoli herää lapsesta, tarvitaan erityislastentarhaopettajan näkemystä lapsen tilanteesta ja tuen tarpeista.

H8: ”lähetään elton kanssa katsomaan, että mitä tukee tarvitaan, et mikä tukee lapsi tarvii ja mitä tää perhe tarvii”

Työntekijät pystyvät erityislastentarhaopettajan kanssa yhteistyössä mahdollisesti myös kartoittamaan koko perheen tarvitsemat tukitoimet. Päiväkodin työntekijät kokevat, että kiertävä erityislastentarhaopettaja on tarvittaessa mahdollisuus kutsua paikalle arvioimaan lapsiryhmää ja tekemään havaintoja niistä osa-alueista, joissa lapsella on vaikeuksia ja joissa hän tarvitsee jotain erityistukea. Erityislastentarhaopettajalta voidaan saada myös käytännön ohjeita siihen, miten lapsen kanssa voi toimia vaikeissa tilanteissa ja miten tilanteesta voidaan päästä eteenpäin.

Erityislastantarhaopettajan lisäksi päiväkodin työntekijät mainitsivat tärkeimmiksi yhteistyötahoiksi sosiaalitoimen ja neuvolan. Työntekijät kokivat, että etenkin tilanteissa, joissa lapsi ja perhe ovat jo valmiiksi sosiaalitoimen asiakkaita, on kynnys ottaa yhteyttä sosiaalitoimeen matalampi ja tehdä heidän kanssaan yhteistyötä, koska perheellä on jo valmiiksi tietyt suunnitelmat ja yhteistyökuviot oman alueensa sosiaalityöntekijän kanssa. Toisaalta tilanteissa, joissa tarvitaan akuuttia lastensuojelullista väliintuloa, työntekijät kokevat, että he eivät epäröisi ottaa yhteyttä päivystävään sosiaalityöntekijään tai Kriisikeskus Mobileen, joka vastaa Jyväskylän alueella sosiaalipäivystyksestä.

Työntekijät nostivat haastatteluissa esille moniammatillisista yhteistyötahoista perheneuvolan sekä lastenpsykiatriset yksiköt. Yhteistyötä päiväkodin kanssa voivat tehdä myös toimintaterapeutit, psykologit ja perhetyöntekijät. Työntekijät kokivat, että jos perhe ei selviä arjesta ja lasten kasvatuksesta yksin, olisi hyvä jos he saisivat apua ja tukea omalta perhetyöntekijältä, joka voi antaa työvälineitä arjen pyörittämiseen. Työntekijöillä oli myönteisiä kokemuksia yhteistyöpalavereista sosiaalityöntekijöiden sekä perhetyöntekijöiden kanssa. Palavereissa perhe ja työntekijät yhdessä pystyvät arvioimaan perheen tuen tarvetta ja mahdollisia tukitoimia. Päiväkodin työntekijät kokivat myös, että olisi tärkeää olla tietoinen perheen tilanteesta, koska siten he pystyvät tukemaan lasta ja perhettä paremmin.

Päiväkodin työntekijät kokivat, että yhteistyö moniammatillisten yhteistyötahojen kanssa on sujunut pääasiallisesti hyvin, mutta yhteistyössä on myös kehitettäviä osa-alueita. Etenkin tilanteissa, joissa joudutaan äkillisesti puuttumaan perheen tilanteeseen ja mahdollisesti tekemään lastensuojeluilmoitus, työntekijät toivoisivat enemmän tietoa tapahtumien kulusta. Osa haastateltavista toivoi myös, että he saisivat mahdollisen lastensuojeluilmoituksen jälkeen tietää lapsen ja perheen tilanteesta ja siitä, millaisia muutoksia se aiheuttaa lapselle päiväkodin arjessa.

H8: ”jääät vaan tänne oottaa, että mitäs nyt sitten tapahtuu, että vanhemmalle tehään ja ei tiedä missä mennään, kun vanhempi ei varmasti niistä ala kertoo meille(...) et tietäis tosiaan miten se homma etenee”

Kortepohjan alueelle lastensuojeluilmoituksia päiväkodin työntekijöiden aloitteesta tehdään todella vähän, joten työntekijät kokevat, että heillä ei ole välttämättä riittävää osaamista ja tietoa ilmoituksen tekemisestä ja tapahtumien kulusta. Tämän vuoksi tiiviimpi yhteydenpito sosiaalitoimeen koettaisiin suotavaksi. Osa työntekijöistä toivoi, että sosiaalitoimen työntekijät ottaisivat heidän huolensa todesta ja antaisivat myös palautetta siitä, että he ovat toimineet oikein ottaessaan yhteyttä sosiaalitoimeen lapsen ja perheen tilanteesta. Haastatteluissa nousi myös esille, että päiväkodin työntekijät kokevat, että sosiaalitoimen työntekijöillä on lastensuojeluun liittyvää osaamista, jota he voisivat jakaa päivähoiton työntekijöiden kanssa. Sosiaalitoimen työntekijät voisivat antaa käytännön ohjeita siihen, miten sellaisissa tilanteissa tulisi toimia, joissa tarvitaan lastensuojelullista väliintuloa. Osa haastateltavista kritisoi työntekijöiden vaihtuvuutta sosiaalitoimen puolella, koska yhteistyön tekeminen voi olla haastavaa, jos työntekijät vaihtuvat jatkuvasti.

Haastateltavat kokivat, että erityislastentarhaopettaja on päiväkodin työntekijöille merkittävä tuki, mutta he myös toivat esille, että kiertävällä erityislastentarhaopettajalla on omalla alueellaan liian monta päiväkotia, jonka vuoksi lapset saattavat jäädä hänelle vieraisiksi ja aika päiväkodissa ei riitä välttämättä lapsen tuen arvioimiseen. Työntekijät toivoivatkin, että päiväkodilla olisi käytettävissään resurssierityislastentarhaopettaja, joka olisi paikalla enemmän ja voisi myös ohjata lapsiryhmän toimintaan ja näin havainnoida niiden lasten tuen tarpeita, jotka sitä tarvitsevat.

H1: ”jos ois tällöinen resurssielto, joka talossa yks, mikä kävis ja ois sitten ryhmässä, pitäis pienryhmiä(...) mutta kiertävä elto, niin hän on periaatteessa meidän semmonen konsultaatioapu tai tuki, minkä kanssa miettään yhteistä toimintaa(...)

Työntekijät toivat myös esille, että kiertävällä erityislastentarhaopettajalla voi mennä pitkä aika ennen, kuin hän ehtii tulemaan arvioimaan lasta ja hän ei välttämättä pysty olemaan paikalla niin pitkää aikaa kuin tarvittaisiin.

7.5 Työyhteisön vastuu, roolit ja osaaminen

Haastatteluissa nousi esille työntekijöiden käsitys siitä, mikä heidän vastuunsa ja roolinsa on lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen kannalta. Monien haastateltavien mielestä päivähoiton työntekijöillä on merkittävä vaikutus siihen, kuinka nopeasti ja aikaisessa vaiheessa lapsi ja perhe saavat apua ja tukea. Ilman päiväkodin työntekijöiden tekemiä havaintoja ja huolen puheeksiottamista lapsi ei välttämättä saa tarvitsemaansa tukea ajoissa ja vaikeudet voivat jatkua ja ongelmat laajentua esimerkiksi, kun lapsi aloittaa koulun.

Työntekijöiden mielestä tärkein asia päiväkodin arjessa on tukea lapsen kehitystä ja oppimista sekä tarvittaessa puuttua tilanteeseen, jos lapsessa kohdalla huomataan jotain hänen normaalista käytöksestään poikkeavaa. Joskus puuttuminen ja huolen puheeksiottaminen voi kuitenkin olla haastavaa. Työntekijät kokivat, että huolen puheeksiottamiseen tarvitaan ammatillista osaamista ja rohkeutta. Vaaditaan uskallusta ottaa vaikeat asiat puheeksi vanhempien kanssa, mutta osa haasteltavista koki, että uskallus voi kasvaa mitä enemmän on osaamista ja mitä kauemmin on työskennellyt lapsien ja perheiden parissa. Työntekijät toivat myös haastatteluissa esille, että osalla työntekijöistä kynnyksellä ottaa vaikeat asiat puheeksi perheiden kanssa voi olla korkea, koska vanhemmat saattavat reagoida puheeksiottamiseen negatiivisesti tai jopa aggressiivisesti ja vanhempien palaute saatetaan ottaa liian henkilökohtaisesti. Kun vaikeat asiat otetaan puheeksi vanhempien kanssa, tulisi muistaa ammatillisuus ja se, että vanhempien antama palaute ei koske työntekijää henkilökohtaisesti. Vanhemmat eivät välttämättä hyväksy sitä, että heidän lapsellaan tai heillä itsellään saattaa olla ongelmia.

Haastateltavat toivat esille, että puheeksiottaminen ja puuttuminen asioihin saattavat vaihdella myös sen mukaan, minkälainen motiivi työntekijällä on ylipäättänsä tehdä työtä.

H5: ” on vaan rohkeutta lähtee toimimaan ja pistää se koneisto käyntiin, et se aika paljon riippuu itsestä, että kuinka paljon sä sitten välität ja uskallat, voithan sä sulkea silmät, että en mä oo mitään huomannut”

Jos työntekijä kokee, että lapsen asiat ja hyvinvointi eivät kuulu hänen velvollisuuksiinsa, voi olla mahdollista, että hän ei puutu tilanteeseen, eikä lähde viemään lapsen asioita eteenpäin. Yleisesti päiväkodissa ollaan kuitenkin hyvin motivoituneita lasten hyvinvointiin ja siihen, että lapsen etu toteutuu kaikissa tilanteissa. Työntekijät toivat myös esille, että he saattavat itse välillä tuntea voimattomuutta ja riittämättömyyttä. Nämä tunteet tulevat esille etenkin tilanteissa, joissa yhteistyö perheen kanssa ei tuota tulosta, tai jos he kokevat, että oma osaaminen ei ole riittävää lapsen tilanteen parantamiseksi.

Työntekijät painottivat puheissaan myös lapsen yksilöllistä huomioimista. Tilanteissa, joissa lapsi oireilee ja koko perheellä saattaa olla ongelmia kotona, lapsi tarvitsee paljon enemmän tukea ja huomioimista kuin tavallisesti. Haastateltavat kritisoivat sitä, että kunnallisissa päiväkodeissa ryhmät ovat nykyään suuret ja pienryhmätoimintaan sekä lapsen yksilölliseen huomioimiseen ei riitä tarpeeksi aikaa eikä henkilöstöä. Lapsen yksilöllinen huomioiminen rauhoittaa lasta ja antaa hänelle tunteen, että hänen asioistaan ja hänestä itsestään välitetään. Jos kotona on ongelmia, eivät vanhemmat välttämättä huomio lasta tarpeeksi tai jopa ollenkaan. Sen vuoksi päiväkodin työntekijöiden antama huomio ja läheisyys voi olla lapselle hyvin tärkeää.

H1: ”lapsella on turvallinen olo täällä sen päiväkotipäivän aikana(...) antaa sitä henkilökohtaista huomiota ja huolehtia siitä lapsen hyvinvoinnista”

Työntekijät toivoivat, että pystyisivät pitämään enemmän pienryhmätoimintaa ja antamaan lapselle henkilökohtaista huomiota. Päivähoidon arkeen tarvittaisiin kuitenkin enemmän avustavaa henkilökuntaa, koska erityistä tukea tarvitsevia lapsia on ryhmissä enemmän kuin aikaisemmin. Koska työntekijät joutuvat huomioimaan koko lapsiryhmää ja myös niiden lasten tarpeita, jotka eivät tarvitse erityistukea, joutuvat he jatkuvasti

ti priorisoimaan oman työnsä sisältöä. Työntekijöiden kokemusten mukaan lapsen yksilöllinen huomioiminen ja tuen antaminen on hyvin tärkeää, koska lapsen vaikeuksista huolimatta hän pystyy kasvamaan ja kehittymään, jos erityistarpeisiin kiinnitetään vaan tarpeeksi huomiota. Työntekijät toivoivat myös, että he pystyisivät enemmän huomioimaan lapsen omaa osallisuutta käyttämällä hyväksi erilaisia työkaluja kuten satuja ja erilaisia draamakasvatusmenetelmiä.

Lastensuojelullinen väliintulo koettiin haastatteluissa haastavaksi. Kaikista helpoimmaksi lapsen tilanteen arvioiminen koettiin tilanteissa, joissa työntekijät pystyvät huomaan selviä merkkejä lapsen ulkoisessa olemuksessa tai käyttäytymisessä. Haastavimmaksi tilanteen arvioiminen koettiin tilanteissa, joissa työntekijöillä on epäily siitä, että lapsella ei välttämättä ole kaikki hyvin, mutta selviä ulkoisia merkkejä ei ole nähtävissä. Työntekijät kokivat, että pienenkin huolen vuoksi asian voi ottaa puheeksi muiden työntekijöiden ja mahdollisesti myös vanhempien kanssa. Nopeaa toimintaa ja jatkotoimenpiteitä huolen vuoksi vaaditaan silloin, kun lapsessa voi esimerkiksi huomata ulkoisia väkivallan tai hyväksikäytön merkkejä tai jos vanhempi tulee esimerkiksi hakemaan lasta päivähoitosta päihtyneenä tai jos lasta ei haeta päivähoitosta laisinkaan. Työntekijät kokivat, että puuttuminen on heidän velvollisuutensa ja lapsen tilanteeseen tulee puuttua, vaikka ei olisikaan aivan varma, onko huolen aihe todellinen.

H5: ”tottakai kyllä meillä pitää olla se ja lakihan se jo velvottaa, että meillä on ilmotusvelvollisuus, jos me huomataan lapsesta, että nyt on pakko tilanteeseen puuttua ja sitä lastahan me halutaan tukea”

Työntekijöiden puheissa kävi kuitenkin ilmi, että huolen aiheet ovat yleensä todellisia ja havainnot oikeita. Usein työntekijät saattavat odottaa jopa liian pitkään, ennen kuin ilmoittavat lapsen tilanteesta yhteistyötahoille.

Haastateltavien puheissa nousi esille, että huolen puheeksiottaminen on erittäin tärkeää, koska nimenomaan työntekijöiden reagoiminen ja asioiden eteenpäin vieminen ehkäisevät ongelmien kasvamista ja tilanteen pahenemista. Työntekijöillä voi olla pelko, että lastensuojeluilmoituksen tekeminen johtaa automaattisesti lasten huostaanottoon.

H8: ”pienestäkin huolesta voi ilmoittaa että eihän ne heti ala siellä viemään lapsia pois”

Ilmoituksen tekeminen ei kuitenkaan tarkoita sitä, että lapset otettaisiin heti pois, vaan lapsen ja perheen tilanne arvioidaan ja heille voidaan löytää mahdolliset tukitoimet jo varhaisessa vaiheessa. Työntekijöiden puheissa kävi myös ilmi, että perheen ja lapsen ongelmat saatetaan tiedostaa, mutta ilmoituksen tekemistä saattaa rajoittaa se, että ei ole uskallusta puuttua, jos ei ole nähtävissä selviä merkkejä. Työntekijät olivat kuitenkin sitä mieltä, että yhteistyö tulisi aloittaa mahdollisimman nopeasti perheen ja yhteistyötahojen kanssa, koska silloin perheen tilanteeseen pystytään puuttumaan siinä vaiheessa, kun ongelmia voidaan vielä ehkäistä. Lisäksi työntekijät kokivat, että heidän mahdollisuutensa puuttua lapsen ja perheen tilanteeseen ovat hyvät, koska he ovat päivittäin tekemisissä lapsen ja vanhempien kanssa.

Haastatteluista nousi esiin työntekijöiden käsitys omasta osaamisestaan ja siitä, mitä osa-alueita he haluaisivat omassa osaamisessaan kehittää. Työntekijät kokivat, että heillä on periaatteessa hyvät tiedot ja osaaminen koulutuksen puolesta huomata ja arvioida lapsen käyttäytymistä ja mahdollista oireilua, mutta käytännössä se ei välttämättä ole niin yksinkertaista. Osa työntekijöistä oli sitä mieltä, että on hyvin tärkeää osata havainnoida lasta ja sitä, mikä on normaalia millekin kehitysvaiheelle. Tekemällä huomioita ja havaintoja lapsesta voidaan puuttua mahdollisiin ongelmatilanteisiin ja ennaltaehkäistä ongelmien laajenemista. Lapsen käyttäytymisen havainnoiminen voi joskus olla haastavaa, mutta käyttäytymisen lukeminen ja tulkitseminen voi tulla sitä helpommaksi, mitä kauemmin on työskennellyt alalla.

Työntekijät kokivat, että he tiedostavat esimerkiksi lastensuojeluilmoituksen tekemisen velvollisuuden, mutta voi olla epäselvää, milloin on pakko tehdä lastensuojeluilmoitus ja millaisissa tilanteissa he voivat rikkoa vaitiolovelvollisuutta ja viedä lapsen asioita eteenpäin kertomatta ensin vanhemmille. Osa haastateltavista koki, että eri ammattiryhmien tiedot ja taidot voivat poiketa toisistaan. Tarvittaisiin lisäkoulutusta ja yhteistyötä sosiaalitoimen kanssa, jotta kaikki työntekijät olisivat mahdollisimman tietoisia siitä, mitä esimerkiksi lastensuojeluilmoituksen tekeminen käytännössä tarkoittaa ja miksi se pitää tehdä.

H4: ”ehkä se on vähän semmonen hämärä(...) luotat siihen, että ne sieltä sitten kertoo(sosiaalitoimesta), että mitä tapahtuu, että ehkä sitä vois vähän selkeyttää sitä, että mitä se niinku tarkoittaa ja mitä siinä tapahtuu ja miten se etenee” (lastensuojeluilmoituksen tekemisen jälkeen)

Työntekijät toivat esille, että lastensuojeluilmoituksen tekeminen voidaan kokea haastavaksi, koska Kortepohjan alueella ilmoituksia tehdään todella harvoin ja ilmoitukseen liittyvistä tapahtumien kulusta ei välttämättä ole tarpeeksi tietoa. Työntekijät toivoivat myös kokonaisvaltaisesti enemmän tietoa kriisissä olevan perheen kohtaamisesta ja koko perheen tukemisesta. Haastatteluissa tuotiin esille, että myös sijaisten osaaminen tulisi huomioida, koska on tärkeää, että kaikilla työntekijöillä olisi riittävää osaamista toimia haastavissakin tilanteissa.

7.6 Varhaisen puuttumisen eettisyys

Varhainen puuttuminen ja ennaltaehkäisevä työ koettiin haastatteluissa osittain hyvin haastavaksi, koska lapsen ja perheen tilanteeseen tulee puuttua tilanteessa, jossa ongelmia ei välttämättä vielä voida huomata selvästi ja työntekijän tulee luottaa vain omaan ja muiden työntekijöiden arvioon tilanteesta. Työntekijät kokivat, että heillä täytyy olla todella varma olo siitä, että tilanteeseen tulee puuttua ja olisi myös hyvä, jos lapsen tilanteesta olisi jonkinlaista konkreettista näyttöä, esimerkiksi ylös kirjattuja huomioita ja havaintoja lapsen käyttäytymisestä ja mahdollisesta oireilusta. Työntekijät kokivat, että sellaisia tilanteita joissa joutuu tekemään lastensuojeluilmoituksen, tulee niin harvoin, että halutaan olla varmoja siitä, että silloin toimitaan oikein.

H5: ”kyllä sitä silleen varmistaa, ettei ihan syyttä suotta lähde epäilemään jotain(...) täytyy niinku olla kollegoiden tukee takana ja semmosta jotain varmuutta, ettei vaan minkään juorun pohjalta lähde heittelee”

Haasteelliseksi tilanteesta tekee se, että työntekijän on luotettava omiin havaintoihinsa ja lähde viemään asiaa eteenpäin niiden pohjalta. Työyhteisön tuki koetaan tärkeäksi, koska muiden näkemysten avulla saadaan vahvistusta omille havainnoille. Työntekijät tuovat esille, että lastensuojeluilmoitusta ei lähdetä tekemään ilman faktatietoa ja riittävää näyttöä.

Haastateltavien puheissa kävi myös ilmi, että vanhempia ei voi lähteä syyttämään ja osoittamaan sormella, vaan huolen puheeksiottaminen täytyy osata tehdä hienovaraisesti ja ammattimaisesti.

H2: ”sinä jätät ittes ja koko eliniäks ne arvet, että luultiin tai sanottiin niin ihmeellisesti tällästä asiaa, että näitä taitoja pitäis kyllä kehittää”

Työntekijät kokivat, että huolen puheeksiottamisessa on haastavaa se, että työntekijän ja vanhemman välisestä asetelmasta voi tulla helposti arvosteleva. Toisin sanoen, vaikka pyrkimyksenä olisi saada tarvittava tuki ja apu lapselle ja mahdollisesti myös vanhemmille. Lisäksi puuttuminen voi olla haastavaa myös sen vuoksi, että työntekijä joutuu puuttumaan perheen yksityisasioihin, joka voi tuntua epämiellyttävältä sekä työntekijästä että vanhemmista.

8 TULOSTEN TARKASTELUA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

8.1 ” Eihän ne kivoja juttuja oo, jokaisen tapauksen kohdalla varmaan jokainen miettii, että suljenko silmät vai lähdenkö taistoon? ”

Tuloksia tarkasteltaessa voidaan huomata, että varhainen puuttuminen päiväkodissa ja lastensuojelutarpeen havainnoiminen voi olla hyvin haastavaa. Varhainen puuttuminen on eettisesti haastavaa, koska ongelmiin sekä lapsen ja perheen tilanteeseen tulee puuttua, ennen kuin ongelmat ehtivät kasvaa suuremmiksi. Huolen puheeksiottaminen päivähoiton arjessa ei ole aina helppoa, koska vanhempien käsitykset lapsen tilanteesta ja omasta tilanteestaan voivat poiketa paljon päiväkodin työntekijöiden käsityksestä. Lisäksi vanhemmat voivat kieltää kokonaan ongelmat, joita kotona mahdollisesti on, mikä tekee yhteistyön tekemisestä haastavaa. Työntekijät voivat kokea epävarmuutta tai voimattomuutta tilanteessa, jossa lapsi oireilee ja koko perhe tarvitsee tukea. Tarvitaan koko työyhteisön tukea ja monialaista osaamista.

Suomessa on tutkittu vähän sitä, minkälaista ammattitaitoa ja asiantuntijuutta nykyinen päiväkotityö työntekijöiltä vaatii. Päiväkodissa tehtävää työtä ei välttämättä hahmoteta kokonaisuutena. (Karila & Nummenmaa 2001, 26.) Lapsen kokonaisvaltaiseksi tukemiseksi olisi kuitenkin ymmärrettävä ja hahmotettava lapsen koko elinympäristö ja se, miten hyvällä ja osaavalla ammattitaidolla voidaan vaikuttaa lapsen ja perheen tilanteeseen päivähoiton arjessa. On tärkeää, että päiväkodin työntekijät tiedostavat yhteiskunnalliset ja kulttuuriset olosuhteet, jotka kulloinkin vallitsevat. Olosuhteiden tiedostaminen auttaa näkemään kokonaisuuden ja koko sen laajan kasvuympäristön, missä lapsen kehitys ja oppiminen tapahtuvat. Lapsen ja perheen arjen kokonaisvaltainen tuntemus on välttämätöntä, jotta päiväkotityö pystyisi toimimaan luontevana osana tätä kokonaisuutta. Päiväkodin työntekijöiden tehtävänä on mahdollistaa lapsen persoonallisuuden kasvu ja tukea kotikasvatusta. (Karila & Nummenmaa 2001, 27–29.)

Päiväkotityö on kaksiulotteista. Työntekijät työskentelevät sekä lasten että lasten perheiden parissa. (Karila & Nummenmaa 2001, 27–29.) Monesti päiväkodin työntekijät saattavat ajatella, että päivähoiton tehtävä on lapsen kasvattaminen ja opettaminen. Päi-

väkodin työntekijöiden tehtävä on myös lapsen ja perheen kokonaisvaltainen tukeminen. Lapsi on osa perhettä ja perheen hyvinvointi edistää myös lapsen hyvinvointia. Jos keskitytään vain lapsen tukemiseen ja hänen ongelmiansa ratkaisuun, ei lopputulos ole välttämättä niin hyvä kuin silloin, kun puututaan koko perheen tilanteeseen ja siihen, että lapsella on turvalliset kasvuolosuhteet myös kotona. Toisaalta vaikka kotona olisi ongelmia ja lapsen hoitoa laiminlyötäisiin, on sillä suuri merkitys, että lapsi viettää suuren osan päivästänsä päiväkodissa. Päiväkodin työntekijät pystyvät mahdollistamaan turvalliset kasvuolosuhteet, joita kotona ei välttämättä ole.

Epävarmuus omasta osaamisesta ja omista mahdollisuuksista voivat rajoittaa tai estää päiväkodin työntekijöitä puuttumasta lapsen ja perheen tilanteeseen. Hyvä ammattitaito ja koulutus ovat edellytyksiä sille, että työntekijöillä on tietoa lapsen eri kehitysvaiheista ja myös siitä, miten mahdolliset poikkeavuudet saattavat näkyä lapsen kehityksessä. Jos työntekijällä ei ole riittävästi työkokemusta tai jos hän ei luota omiin taitoihinsa, voi olla mahdollista, että hän ei uskalla ottaa omia havaintojaan puheeksi muiden työntekijöiden ja vanhempien kanssa. Huhtasen mukaan työntekijöiden havainnointia ja huolen puheeksiottamista voi helpottaa, jos he kirjaavat ylös lapsen käyttäytymistä ja oppimista. Näin voidaan arvioida kokonaisvaltaisesti lapsen kehityskaarta. (Huhtanen 2004b, 70.) Huolen puheeksiottamiseen tarvitaan kuitenkin myös rohkeutta ja itsevarmuutta, koska joitakin päiväkodin työntekijöitä voivat pelottaa lasten vanhempien reaktiot, silloin kun huoli otetaan puheeksi. Vanhemmat voivat käyttäytyä uhkaavasti tai he voivat torjua ja kieltää lapsen ongelmat ja ongelmat kotona. Sen vuoksi työntekijöiden tulisi uskaltaa ottaa huoli puheeksi yhä uudelleen ja uudelleen, vaikka vanhempien reaktiot olisivatkin kielteisiä.

Tuloksista kävi ilmi, että työntekijät toivoisivat lisäosaamista ja tietoa lastensuojelusta ja siitä, mitä lastensuojeluilmoituksen tekeminen käytännössä tarkoittaa. Tarvittaisiin koulutuksia koko henkilökunnalle, myös sijaisille, jotta kaikilla työntekijöillä olisi yhtäläiset mahdollisuudet puuttua lapsen ja perheen tilanteeseen. Päivähoidossa tehdään vielä kohtalaisen vähän lastensuojeluilmoituksia, vaikka olisikin tietoa lapsen ja perheen tilanteesta ja siitä, että siihen tulisi puuttua. Päiväkodin työntekijöitä tulisi kannustaa siihen, että he puuttuisivat lapsen tilanteeseen, koska vain silloin kun asiaa ryhdytään käsittelemään ja huoli otetaan puheeksi, on mahdollista saada aikaan muutoksia.

Aina ei läheskään ole tarvetta lastensuojeluilmoituksen tekemiseen, mutta moni lapsi tarvitsee kuitenkin lisätukea arjessa selviytymiseen ja myös perheet tarvitsevat tukea ja apua lapsen kasvattamiseen. Väliintulo ja puuttuminen ovat välittämistä, koska niiden avulla voidaan auttaa ja tukea lapsen ja koko perheen hyvinvointia

Tuloksista käy ilmi, että huolen puheeksiottamiseen ja puuttumiseen vaikuttavat myös työntekijän omat asenteet ja motivaatio. Kaikilla ei ole samanlaiset lähtökohdat työn tekemiseen ja joskus tilanteeseen ei puututa, koska pelätään esimerkiksi vanhempien reaktioita tai muiden työntekijöiden asenteita. Puuttuminen saattaa vaikuttaa myös omaan työssä jaksamiseen. Työntekijöiden lähtökohdat työn tekemiseen ovat usein hyvät, mutta joskus saattaa olla myös mahdollista, että työntekijä välttelee tarkoituksellisesti lapsen ongelmien näkemistä ja niihin puuttumista. On myös mahdollista, että jos lapsella on ongelmia jollakin osa-alueella, niin aletaan nähdä ongelmia myös siellä, missä niitä ei ole. Ongelmien huomaaminen ja havainnoiminen ei siis ole aina helppoa ja huolen puheeksiottaminen voi olla haasteellista. Työntekijöiden tulisi koko työyhteisön tuella ja keskustelun avulla yhdessä päättää huolen puheeksiottamisesta ja lapsen tilanteeseen puuttumisesta.

8.2 Kasvatuskumppanuus lapsen hyvinvointia tukemassa

Luottamuksellinen hoitosuhde ja kasvatuskumppanuus ovat tärkeitä kaikkien lasten ja perheiden kohdalla, mutta etenkin silloin kun lapsi oireilee päiväkodissa ja koko perhe tarvitsee mahdollisesti tukea, olisi tärkeää pyrkiä vahvistamaan kodin ja päiväkodin välistä yhteistyötä. On tärkeää, että kasvattajat kunnioittavat lapsen ja hänen vanhempien ja toistensa kokemuksia ja mielipiteitä ja työskentelevät kasvatuskumppanuuden periaatteiden mukaisesti. Kasvatuskumppanuudella varhaiskasvatuksessa tarkoitetaan vanhempien ja henkilöstön tietoista sitoutumista toimimaan yhdessä lasten kasvun, kehityksen ja oppimisen prosessien tukemisessa. Tämä edellyttää keskinäistä luottamusta, tasavertaisuutta ja toistensa kunnioittamista. Vanhemmilla on lastensa ensisijainen kasvatusoikeus ja -vastuu sekä oman lapsensa tuntemus. Henkilöstöllä on koulutuksensa antama ammatillinen tieto ja osaaminen sekä vastuu kasvatuskumppanuuden ja tasavertaisen yhteistyön edellytysten luomisesta. (Stakes 2005, 17, 31.)

Tuloksien perusteella voidaan sanoa, että tasavertaisen kasvatuskumppanuuden toteutumiseksi työntekijöiltä vaaditaan vahvoja vuorovaikutus- ja kommunikointitaitoja. Nämä taidot korostuvat erityisesti kriisissä olevan perheen kohtaamisessa. Etenkin huolen puheeksiottamistilanteissa tarvitaan hienovaraisuutta ja taitoja kohdata vanhemmat kunnioittavasti. Kunnioittavan suhteen luominen on haaste erilaisuuden kohtaamisessa. Usein ihmisten on helpompi hyväksyä sellaiset toimintatavat, jotka ovat lähellä omia toimintatapoja ja sellaisia tapoja, jotka tuntuvat vierailta tai sopimattomilta voidaan helposti arvostella. (Kaskela & Kekkonen 2006, 34.) Luottamuksellisen hoitosuhteen luomiseksi päiväkodin työntekijöiltä vaaditaan avarakatseisuutta ja kykyä nähdä perheen ongelmien taakse. Ongelmat eivät määritä ihmisten hyvyyttä tai pahuutta, vaan he tarvitsevat tukea olivatpa syyt perheen pahoinvointiin mitkä tahansa. Toisaalta myös perheet voivat vastustaa tuen tai avun vastaanottamista, koska he voivat kokea, että päiväkodin työntekijät arvostelevat heidän tapaansa kasvattaa lasta. Päiväkodin työntekijöiden tulisi osata perustella lapsen ja perheen tuen tarve jokaisen perheen kohdalla niin, että perhe itse ymmärtää tarvitsevansa tukea.

Kasvatuskumppanuuden toteutuminen tarkoittaa myös perheen voimavarojen huomioon ottamista. Päivähoidossa tulisi ottaa huomioon entistä enemmän perhelähtöinen työskentely. Perhelähtöisen työskentelyn lähtökohtina ovat perheen kannustaminen ja se, että perhe tunnistaa omat ja lähiympäristönsä vahvuudet. Päiväkodin työntekijöiden tulisi kannustaa vanhempia täysivaltaiseen osallistumiseen ja laatia yhdessä vanhempien kanssa lapsen päivähoitoa koskevat säännöt. On myös tärkeää, että työntekijät pyrkisivät kuuntelemaan vanhempien mielipiteitä ja käsityksiä lapsen hoidosta ja siihen mahdollisesti liittyvistä erityisvaatimuksista. (Huhtanen 2004b, 73, 75.) Työskentelyä perheen ja päiväkodin välillä tulisi kehittää niin, että perhe pystyisi itse näkemään omat mahdollisuutensa muutokseen ja päiväkodin työntekijät pystyivät tukemaan lasta ja perhettä muutoksessa.

Silloin kun päivähoidon työntekijät kokevat huolta lapsen ja perheen tilanteesta, jaetaan huoli usein vanhempien kanssa lapsen tuonti- ja hakutilanteissa. Näissä kohtaamisissa tulisi huomioida lapsen omat kokemukset ja kertomukset, mutta ottaa myös huomioon vanhempien puheet ja mahdolliset merkit avun tarpeesta. Kun puhutaan lapsesta, sivutaan usein myös perheen yksityisiä asioita. Perheen kannalta asiat saattavat olla arka-

luontoisia, henkilökohtaisia ja tunteita herättäviä. Jos vanhempien ja päiväkodin työntekijöiden välillä ei ole riittävästi vuoropuhelua, syntyy helposti olettamuksia esimerkiksi lapsesta, perheen tilanteesta ja huolen aiheista. Kasvattajan myönteinen suhtautuminen perheeseen tekee tilaa perheen puheelle ja tunteiden läsnäololle. Päivittäin tapahtuva lapsen asioista puhuminen helpottaa myös huoli- ja pulmatilanteiden esiinottamista. (Kaskela & Kekkonen 2006, 45.) Päiväkodin työntekijöiden tulisi siis kiinnittää huomiota omaan suhtautumiseensa eikä missään tapauksessa syyllistää perhettä, vaikka perheen tilanteessa olisikin korjattavaa. Yhteistyön tekemiseksi tarvitaan avointa ja suoraa keskustelua, jotta luottamuksellinen hoitosuhde voisi kehittyä.

8.3 Lapsen oireilun tunnistaminen päivähoitossa

Lasten oireilu voi näkyä tutkimukseni tuloksien mukaan päiväkodin arjessa monella tavalla. Tavallista on, että jos kotona ei ole kaikki asiat kunnossa, lapsen oireilu näkyy selvimmin käyttäytymisen muuttumisena. Lapset reagoivat omalla yksilöllisellä tavallaan ja käyttäytymisen muuttuminen voi tarkoittaa muun muassa levottomuutta, aggressiivisuutta ja itkuisuutta. Käyttäytymisen muutoksen luonteesta riippumatta lapsen käyttäytyminen poikkeaa hänen tavallisesta käytöksestään. Yleensä lasten kehittymistä ei kannata kauheasti vertailla keskenään, koska lapset kehittyvät ja oppivat kukin omassa tahdissaan, mutta joissakin tapauksissa rakentava vertailu on hyödyllistä. Muihin lapsiin kohdistuvaa vertailua hyödyllisempää voi olla vertailla lapsen elinympäristöä kuten kotia ja perhettä. Ekologinen näkökulma korostaa lapsen toimintaa ja kasvuympäristön fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten piirteiden kartoittamista. Vastuu arvioinnista on sekä päivähoiton työntekijöillä että vanhemmilla. (Huhtanen 2004b, 66.)

Tuloksien perusteella voidaan todeta, että yleensä päiväkodin työntekijöiden huolen herätessä lapsesta ovat he jo tehneet huomioita lapsesta ja hänen käyttäytymisestään. Lasta voidaan havainnoida kokonaisvaltaisesti tai voidaan keskittyä johonkin tiettyyn kehityksen osa-alueeseen (Huhtanen 2004b, 67). Lapsen käyttäytymisen lisäksi päiväkodin työntekijät voivat kiinnittää huomiota epäilyä herättäviin ulkoisiin merkkeihin lapsessa. Useimmiten ulkoiset merkit voivat olla esimerkiksi mustelmia, jotka voivat herättää epäilyn lapsen kohdistuvasta väkivallasta. Ulkoisten merkkien perusteella ei

ole kuitenkin aina helppo päätellä lapsen avun tarvetta, koska mustelmia ja muita jälkiä voi tulla muustakin kuin väkivallasta. Olisikin hyvä, jos päiväkodin työntekijät pystyisivät keskustelemaan ulkoisten merkkien syntymisestä vanhempien kanssa ja hakea varmistusta myös muilta työntekijöiltä. Työntekijöillä tulisi myös olla voimia lapsen tunnetiloille ja arvioida hänen kokonaisvaltaista olemustaan ja vointiaan. On vaikea arvioida, missä vaiheessa lapsen tilanteeseen tulisi puuttua, koska kotona voi olla vaikeuksia ja tuen tarvetta jo ennen kuin mahdollisia mustelmia ilmestyy.

Heiskasen ja Piispan mukaan suomalaisista lapsista noin 17 % on nähnyt tai kuullut väkivaltaa omassa perheessään. Perheväkivallan todistajaksi joutuminen on lapsille haitallista. Lapset voivat kokea väkivaltatilanteet ja esimerkiksi äitiinsä kohdistuvan väkivallan jopa pelottavammaksi kuin itseensä kohdistuvan. Vaikka lapset eivät aina ymmärrä tiedollisella tasolla, mistä riidoissa on kyse, tunnetasolla he ymmärtävät, että jotain pahaa tapahtuu. Lapset ovat myös lähes aina tietoisia perheväkivallasta. (Ensi- ja turvakotien liitto ry i.a.) Jos päiväkodin työntekijät joutuvat perheväkivallan todistajaksi, on erittäin tärkeää, että siihen puututaan mahdollisimman nopeasti. Usein perheen lähipiiriin kuuluvat ihmiset eivät välttämättä puutu perheväkivaltaan, vaikka siitä tietäisivätkin, koska pelkäävät perheelle koituvan ongelmia. Lastensuojeluilmoituksen tekeminen on kuitenkin tarpeellista lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Perheväkivallasta olisi tärkeää keskustella lasten kanssa, koska lapset saattavat syyttää siitä itseään (Ensi- ja turvakotien liitto ry i.a.). Päiväkodissa saattaa tulla vastaan tilanteita, joissa lapsi on kokenut kotona väkivaltaa. Olisi hyvä, jos työntekijät pystyisivät keskustelemaan tilanteesta lapsen kanssa, koska se auttaa lapsia selviytymään tilanteesta. Suurin osa väkivaltaisessa ympäristössä kasvaneista lapsista selviytyy ilman vakavia ongelmia. Tällöin kuitenkin erilaiset suojaavat tekijät ovat tärkeitä. Kaikilla lapsilla ei kuitenkaan ole näitä suojaavia tekijöitä. Vaikean perhetilanteen takia lapsen omat voimavarat voivat olla vähäiset eikä perheellä ole juurikaan sosiaalista verkostoa. Nämä lapset tarvitsevat eniten apua. Jos perheessä on väkivallan lisäksi muita ongelmia, kuten alkoholismia ja mielenterveysongelmia, lapset ovat hyvin vaarallisessa tilanteessa. (Ensi- ja turvakotien liitto ry i.a.) Päivähoito ja sen työntekijät toimivat suojaavina tekijöinä lapsen kohdatessa väkivaltaa, koska he pystyvät tarjoamaan lapselle turvallisia ihmissuhteita.

Lapsen oireilun tunnistaminen ei ole aina helppoa. Työntekijöiden osaamista ja havaintojen tekemisen harjoittelua olisi kehitettävä jo koulutuksen aikana. Toisaalta havaintojen tekemistä voi olla vaikea harjoitella ja se kehittyy usein, mitä enemmän työntekijällä on työkokemusta. Puuttuminen lapsen käyttäytymiseen ja perheen tilanteeseen voi olla sekin haastavaa, koska vanhemmat eivät välttämättä ota vastaan työntekijöiden palautetta lapsesta. Tuloksien perusteella voidaan sanoa, että päiväkodin työntekijät kokevat haastavimmiksi sellaiset tilanteet, joissa lapsen avun tarpeesta ei ole selvää näyttöä. Tällaista tilannetta voidaan sanoa huolen harmaaksi vyöhykkeeksi. Huolen harmaalla vyöhykkeellä työntekijöiden omat voimavarat alkavat olla vähissä ja huoli on tuntuva. Työntekijät voivat kaivata lisää voimavaroja ja kontrollia, mutta olla samanaikaisesti epävarmoja siitä, että ei ole tarpeeksi näyttöä lapsen tilanteesta ja he pelkäävät liioittelevansa lapsen tilannetta. (Eriksson & Arnkil 2005, 26.) Juuri tällöin tulisi viimeistään puuttua lapsen tilanteeseen, ennen kuin huoli kasvaa niin isoksi, että päivähoiton työntekijöillä ei ole mahdollisuutta puuttua tilanteeseen ilman lisäapua. Usein huolen kasvetua tarpeeksi suureksi lapsen tilanne voi olla jo oikeasti vaarantunut. Sen vuoksi puuttuminen olisi tehtävä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

8.4 Lapsen yksilöllinen huomioiminen ja lapsen oma osallisuus

Tuloksista nousi esille lapsen oman osallisuuden vahvistaminen ja yksilöllinen huomioiminen päiväkodin arjessa. Silloin kun lapsi oireilee ja hänen käyttäytymisensä voi muuttua, tarvitaan työvälineitä, joiden avulla työntekijät voivat tukea lasta. Työvälineet mahdollistavat keskustelemisen ja vaikeiden asioiden läpikäymisen lapsen kanssa. Huhtasen mukaan lapsen elämässä leikillä on ratkaiseva merkitys lapsen terveille kehitykselle ja itsetietoisuudelle. Kehitystä koskevissa teorioissa leikkiä on pidetty keskeisenä fyysiselle, sosiaaliselle, emotionaalille ja kognitiiviselle kehitykselle. (Huhtanen 2004b, 55.) Päiväkodin arjessa tulisi kehittää sellaisia tila- ja ryhmäratkaisuja, joissa olisi mahdollista huomioida lapsen leikin avulla tapahtuva vaikeiden asioiden läpikäyminen. Työntekijöiden tulisi myös pyrkiä huomioimaan lasta yksilöllisesti ja kuunnella hänen tarinoitaan, joista saattaa nousta esille myös vaikeita asioita, esimerkiksi kotioloista.

Lehdissä on uutisoitu viime aikoina paljon päiväkodin isoista lapsiryhmistä ja niiden aiheuttamista ongelmista ja haasteista lapsen turvalliselle kehitykselle. Etenkin pienten lasten kohdalla toivotaan lapsiryhmien pienentämistä ja monet vanhemmat haluavatkin hoitaa alle kolmevuotiaat lapset kotona tai perhepäivähoidossa, jossa ryhmät ovat pieniä. Helsingin Sanomien verkkosivuilla olevassa artikkelissa todetaan, että isot ryhmäkoot päiväkodissa aiheuttavat lapsille levottomuutta, aggressioita ja keskittymiskyvyttömyyttä, josta voidaan kärsiä vielä kouluikässäkin. Helsingin yliopiston psykologian professorin Liisa Keltinkangas-Järvisen mukaan suurissa päiväkotiryhmissä on liian paljon melua, kontakteja ja virikkeitä ja tutkimusten mukaan alle kolmevuotiaiden stressitaso voi jo iltapäivällä olla niin korkea, että on mahdollisuus sairastumisriskiin. Pienten lasten kohdalla kaikista paras ratkaisu olisi neljän hengen lapsiryhmät, joissa olisi yksi pysyvä hoitaja. Kolmevuotiaasta esikouluikään sopiva ryhmäkoko olisi kahdeksasta kymmeneen lasta. (Leivonniemi 2009.)

Isot lapsiryhmät voivat olla erityisen pulmallisia silloin, kun ryhmässä on erityistä tukea tarvitsevia lapsia. Lapset, joilla on ongelmia kotona, tarvitsevat yksilöllistä huomiota ja turvaa päiväkotiryhmän aikuisista. Isoissa lapsiryhmissä lapsen yksilöllinen huomiointi voi olla mahdotonta. Ainakaan lapsi ei saa tarpeeksi tarvitsemaansa yksilöllistä huomiota. Tutkimukseni tuloksien perusteella ja julkisuudessa olleiden vallitsevien käsitysten mukaan tulevaisuudessa tulisi kiinnittää entistä enemmän huomiota päiväkotien lapsiryhmien kokoon ja henkilöstön määrään. Päiväkodin arjessa pienryhmätoimintaa on mahdollista toteuttaa useammin, jos avustavan henkilöstön määrää lisätään. Lastentarhaopettajien sekä lastenhoitajien koulutuksessa olisi hyvä perehtyä enemmän myös pienryhmätoimintaan, eikä pelkästään isojen ryhmien pyörittämiseen. Päiväkodeissa on totuttu liikuttamaan isoja ryhmiä usean työntekijän avustuksella. Tulevaisuudessa tulisi panostaa entistä enemmän pienryhmätoimintaan, jossa korostuu työntekijän yksilöllinen osaaminen, koska usein neljän viiden hengen ryhmiä ohjaa vain yksi aikuinen. Lisäksi päiväkotiryhmiä tulisi kokonaisuudessaan pienentää, koska tällä hetkellä pienryhmätoiminta ei ole mahdollista, jos 3-6-vuotiaiden ryhmissä on maksimimäärä lapsia, eli 21 lasta.

Lapsen osallisuuden vahvistamiseksi ja hänen näkökulmansa ymmärtämiseksi kasvattajan on tiedostettava myös omat asenteensa. On tärkeää, että kasvattaja pyrkii ymmärtä-

mään lapsen käyttäytymistä, mielipiteitä ja kokemuksia. (Johansson 2003, 43,44.) Lasten paha olo ja käyttäytymisen muuttumista voi olla vaikea ymmärtää ja tulkita, jos ei pysty tiedostamaan, mistä lapsen käyttäytyminen pohjimmiltaan johtuu. Päiväkodin työntekijöiden tulisi kiinnittää huomiota omiin asenteisiinsa ja olla avoimia lapsen tunteille ja sanalliselle ilmaisulle. Lapsen puhe ja kertomukset ovat tärkeitä ja työntekijöiden tulisi pyrkiä kuuntelemaan lasta, koska päivähoiton arjessa on tärkeää myös lapsen oman osallisuuden tukeminen. Kasvatustilanteissa elettyjen ja koettujen ajatusten, kokemusten, tunteiden ja tarinoiden välittämiseksi lapsi tarvitsee aikuisten vuoropuhelua. Lapsi tarvitsee päivittäin tarinoiden ja kokemusten jakamista. (Kaskela & Kekkonen 2006, 24.)

8.5 Moniammatillisen tiimityöskentelyn kehittäminen

Tutkimuksen tuloksissa nousi esille moniammatillisen työskentelyn tärkeys silloin, kun lapsi ja perhe tarvitsevat tukea. Päivähoidon työntekijät saavat tukea ja apua monilta eri yhteistyötahoilta, kun vain puuttuvat tilanteeseen ja lähtevät viemään lapsen asioita eteenpäin. Moniammatillisten yhteistyötahojen moninaisuudesta huolimatta on päiväkodin ja muiden tahojen yhteistyössä vielä paljon kehitettävää. Tuloksien perusteella voidaan todeta, että työntekijät kokevat puuttumisen lapsen ja perheen tilanteeseen velvollisuudekseen. Tarvittaessa on tehtävä myös lastensuojeluilmoitus. Työntekijät kaipaisivat enemmän yhteistyötä ja tietoa lastensuojelusta esimerkiksi sosiaalitoimen kanssa. Moniammatillisen yhteistyön avulla lapsen ja perheen tilanne voitaisiin saada paremmaksi ennen, kuin ongelmat alkavat kasvaa ja tilanteeseen on vaikeampi puuttua. Jos yhteistyötä tehtäisiin koko ajan ja kaikki osapuolet olisivat tietoisia lapsen ja perheen tilanteesta, ei tarvitsisi välttämättä tehdä niin paljon korjaavaa lastensuojelutyötä ja pystyttäisiin takaamaan lapsen turvallinen kasvu ja kehitys omassa perheessään.

Lasten ja perheiden ongelmat ovat kasvaneet ja monialaistuneet. Voidaan puhua niin sanotuista moniongelmaisista perheistä, joka tarkoittaa sitä, että kaikki vaikeudet kasaantuvat samoille perheille. Ongelmat saattavat myös jatkua sukupolvelta toiselle. Sen vuoksi on erittäin tärkeää pyrkiä katkaisemaan ongelmien siirtyminen sukupolvelta toiselle. Päivähoitossa tulisi lapsen oireilun lisäksi kiinnittää huomiota koko perheen

konkreettisen auttamiseen. (Määttä & Rantala 2010, 91–92.) Parhaiten tämä onnistuu moniammatillisen yhteistyön avulla. Kun päiväkodin työntekijät huomaavat lapsen oireilun ja perheen avun tarpeen, he pystyvät ottamaan yhteyttä muihin yhteistyötahoihin, jotka pystyvät auttamaan perhettä. Esimerkiksi perhetyö voi olla hyvin tarpeellista perheessä, jossa arjen sujuvuus ja lasten hoito on hukassa.

Tuloksia tarkasteltaessa voidaan huomata, että päiväkodin työntekijät kaipaivat enemmän yhteistyötä ja tarkempaa tietoa yhteistyötahoista. Päiväkodin johtaja on yleensä tietoinen eri yhteistyötahoista ja siitä, keneen tulee ottaa yhteyttä ongelmatilanteissa. Olisi hyvä, jos myös työntekijät tietäisivät, mihin tarvittaessa ilmoittaa lapsen tilanteesta. Yhtenäiset käytännöt koko kaupungin sisällä turvaisivat työntekijöiden mahdollisuuden vaikuttaa lapsen tilanteeseen ja auttaa häntä, silloin kun apua tarvitaan. Etenkin sosiaalitoimen ja päivähoidon yhteistyötä tulisi kehittää, koska kahden eri ammattikunnan osaamisella voidaan varmistaa lapselle mahdollisimman hyvä tuki. Kaikilla ammattikunnilla on omaa erikoisosaamistaan, jonka tiedostaminen hyödyttää sekä työntekijöitä että lasta ja perhettä. Lisäksi päiväkodin, esiopetuksen ja perusopetuksen yhteenkuuluvuutta tulisi lisätä, koska lapsen siirtyessä päiväkodista kouluun on turvattava opetuksen kulku niin, että myös erityistä tukea tarvitsevat lapset saavat mahdollisimman hyvät mahdollisuudet kehitymiselle ja oppimiselle.

9 POHDINTA

9.1 Opinnäytetyön eettisyys

Opinnäytetyötä tehdessäni olen pohtinut tutkimuksen eettisyyttä. Tutkimusprosessin kaikissa vaiheissa tulisi muistaa tutkimuksessa mukana olevien henkilöiden kunnioittaminen, tasa-arvoinen vuorovaikutus ja oikeudenmukaisuuden korostaminen. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 11–12.) Tutkimukseen osallistuvilla tulee olla oikeus itse määrittää, mitä tietoja he tutkimuskäyttöön antavat. Tutkittavilla tulee myös olla ehdoton vapaaehtoisuus valita tutkimukseen osallistumisen ja osallistumattomuuden välillä. Vapaaehtoisuus päättää osallistumisestaan on voimassa koko tutkimuksen ajan. (Kuula 2006, 64, 87.) Eettisyyden tulisi myös näkyä opinnäytetyön aiheen valinnassa, tiedon hankinnassa, prosessista ja tuloksista puhuttaessa ja tuloksia sovellettaessa. Tutkimuksen tekeminen on oltava rehellistä ja läpinäkyvää. Opinnäytetyöprosessille oleellista on eettisyyden kannalta se, että tutkijalla on kaikilta tutkimuksiin osallistuvilta lupa tutkimuksen toteuttamiseen. Tutkimuksessa käytettävää materiaalia eivät saa käyttää muut kuin tutkimuksen toteuttamiseen osallistuvat henkilöt, ja kerätty aineisto on säilytettävä asianmukaisesti. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 11–12.)

Tutkimusta tehdessä on huomioitava myös tutkimusaineiston käyttötarkoitus, käyttäjät ja käyttöaika. Riippumatta tutkimuksen aineistonkeruumenetelmästä on tutkijan informoitava tutkittavia tutkimusaineiston käytöstä. Tutkimusaineistot on tarkoitettu vain tutkimuskäyttöön, eikä aineistoa tai sen osia saa luovuttaa viranomaisille, medialle tai muille ulkopuolisille. (Kuula 2006, 99, 115.) Ennen tutkimukseni tekoa hain tutkimusluvan Jyväskylän kaupungilta. Lisäksi ennen haastatteluja informoin haastatteluun osallistuvia aineiston käyttötarkoituksesta. Jotkut haastateltavista varmistivat vielä haastatteluvaiheessa, että aineistoja ei lue muut kuin minä. Ottaen huomioon tutkittavan aiheen sitouduin myös olemaan luovuttamatta aineistoa kenelläkään muulle ulkopuoliselle, koska aineistoni saattoi sisältää myös sellaista materiaalia, jota koskee vaitiolovelvollisuus.

Opinnäytetyön eettisyyteen liittyy myös se, että työssä ei käytetä muiden tutkijoiden tuloksia ilman lähdeviitteitä, eikä esitetä muiden ajatuksia omina ajatuksinaan. Lisäksi on vältettävä tulosten sepittämistä tai manipulointia. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2006, 110–111.) Olen työtä tehdessäni kiinnittänyt tietoisesti huomiota lähdeviittausten merkitsemiseen ja pyrkinyt muutenkin ottamaan huomioon sen, miten esitän teorian tiedon niin, ettei sitä voi tulkita omiksi ajatuksikseni. Lisäksi olen aineistoa analysoidessani raportoinut kaiken totuudenmukaisesti ja asiallisesti.

9.2 Mahdollisuuksia jatkotutkimuksille?

Koen, että varhaisesta puuttumisesta ja ennaltaehkäisevästä työstä päivähoitossa tehdään luultavasti jatkossa paljon lisätutkimuksia eritasoisissa koulutusohjelmissa. Lapsen ja perheiden hyvinvoinnin turvaaminen on ollut puheenaiheena pitkään 1990-luvun laman jälkeen, kun lapsiperheiden köyhyys ja pahoinvointi lisääntyivät. Lisäksi uusi lama 2000-luvun puolenvälin jälkeen on tuonut mukanaan jo uusia ongelmia. Työttömyys jatkuu useilla ammattialoilla edelleen, mikä vaikuttaa koko perheen ja siten myös lasten hyvinvointiin. Mielestäni tulisi kiinnittää entistä enemmän huomiota koko perheen hyvinvoinnin tukemiseen päivähoitossa ja olisi syytä tutkia, toteutuvatko kasvatuskumppanuus ja perheen tukeminen päivähoitossa niin laajamittaisesti kuin pitäisi. Stakesin varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ovat ilmestyneet ensimmäisen kerran vuonna 2003 ja silloin varhaiskasvatuksen tärkeäksi tehtäväksi on määriteltä kasvatuskumppanuuden toteuttaminen päivähoitossa. Kuitenkin useissa päiväkodeissa vallitsee vielä pitkälti käsitys, jonka mukaan tärkeintä on lapsen oppiminen ja hänen kehityksensä. Lapsen osallisuus on tärkeää, mutta lapsi on osa perhettä ja hänen hyvinvointinsa riippuu perheen hyvinvoinnista.

Lisätutkimusta mielestäni vaatisi myös päiväkodin työntekijöiden ja moniammatillisten yhteistyötahojen välinen tiimityöskentely. Nykyisellään lapsiperheiden tarvitsemat palvelut ovat aika hajallaan ja tukea ja apua saa etsiä usealta eri luukulta. Jos Jyväskylän kaupungin kaavailema organisaatiouudistus tapahtuu suunnitelmien mukaan vuonna 2013, olisi syytä selvittää, onko päiväkodin siirtämisellä sivistyspalveluihin ja palveluiden keskittämisellä vaikutusta lapsiperheiden hyvinvointiin. Lisäksi olisi mielenkiin-

toista tietää, miten moniammatillinen yhteistyö koetaan muissa Jyväskylän alueen päiväkodeissa, koska alueellisia eroja luultavasti on. Joidenkin päiväkotien käytössä on resurssierityislastentarhaopettaja, jonka antama tuki on todella tärkeää ja hyödyllistä päivähoiton työntekijöille. Erityislastentarhaopettajien toiminta-alueita on laajennettu suureksi, mutta mielestäni olisi syytä selvittää, millaisia vaikutuksia liian suurilla alueilla ja isojen lapsiryhmien kanssa työskentelemisellä on erityislastentarhaopettajan työnkuvaan ja jaksamiseen.

Erääksi lisätutkimuskohteeksi nousi mielestäni päiväkodin työntekijöiden osaaminen ja sen kehittäminen. Mielestäni tulisi erityisesti tutkia, kuinka kriisissä olevan perheen kohtaamiseen koulutetaan eri ammattialoilla. Tällä hetkellä ammattikorkeakoulussa sosionomin koulutusohjelmassa pyritään huomioimaan lapsen ja perheen kokonaisvaltainen kohtaaminen. Miten tämä toteutuu esimerkiksi yliopiston varhaiskasvatustieteissä ja ammattikouluasteisessa lähihoitajakoulutuksessa? Mielestäni jokaisella päiväkodissa työskentelevällä tulisi kuitenkin olla perusvalmiudet kohdata lapsen lisäksi myös vanhemmat ja pystyä kohtamaan heidät myös silloin, kun on tarvittavaa puuttua ongelmatilanteisiin.

Monissa tutkimuksissa on käynyt ilmi ja mediassa on puhuttu paljon siitä, miten ongelmat kasaantuvat samojen perheille. Olisi tarpeellista tutkia, miten voitaisiin ehkäistä perheiden syrjäytymistä ja ongelmien kasaantumista samoille perheille. Miten päivähoitopalveluita voitaisiin kehittää niin, että ongelmat voitaisiin huomata mahdollisimman varhain ja voitaisiin tarjota perheille niin sanottuja matalan kynnyksen palveluja? Miten esimerkiksi avoimilla päivähoitopalveluilla ja vapaaehtoistyöllä voitaisiin tarjota palveluja myös sellaisille perheille, jotka eivät ole kunnallisten päivähoitopalveluiden piirissä? Useissa kunnissa on tällä hetkellä pulaa päivähoitopaikoista, koska ei ole tarpeeksi uusia tiloja tai resursseja rakentaa lisää päivähoitopaikkoja. Usein toinen vanhemmista jää hoitamaan lasta kotiin siksi aikaa, kun hoitopaikka löytyy. Jos perheellä on vaikeuksia selvitä arjesta, tarvittaisiin myös niiden lasten ja perheiden kohdalla tukitoimia, jotka eivät ole kokopäiväisessä hoidossa kodin ulkopuolella. Kuinka tällaisten perheiden kohdalla varhainen puuttuminen toteutuu ja saako perhe tarvitsemaansa tukea ajoissa?

Jäin pohtimaan, miten työntekijöiden huoli lapsesta ja lapsen oikea tuen tarve kohtaavat todellisuudessa. Huolen vyöhykkeet työkaluina ovat työntekijöille varsin käyttökelpoisia, mutta tarkoittaako työntekijän huolen hälveneminen sitä, että lapsi todella saa tarvitsemansa tuen? Mitä jos työntekijän huoli meneekin ohi, vaikka todellisuudessa lapsi ei ole vielä saanut tarvitsemaansa tukea? Useimmissa tapauksissa työntekijän huoli ja lapsen tilanne todennäköisesti kohtaavat, mutta miten toimitaan, jos lapsi jääkin ilman apua, vaikka olisi nähtävissä merkkejä hänen hyvinvointinsa vaarantumisesta. Uusi lastensuojelulaki ja sen laajentunut ilmoitusvelvollisuus ovat vasta muutaman vuoden vanhoja. Pitäisi tutkia, onko lastensuojelulain uudistus tuonut mukanaan toivottuja tuloksia, esimerkiksi onko lastensuojeluilmoituksen tekemisen kynnyksien pienentynyt ja ovatko kunnat lisänneet ennaltaehkäiseviä ja varhaisen tuen palveluja.

9.3 Opinnäytetyöprosessi ja ammatillinen kasvu

Koen, että opinnäytetyöprosessi on kokonaisuudessaan ollut hyvin mieltä avartava ja ammatillista kasvuani tukeva. Etenkin teorianäyttöön perehtyminen on herättänyt paljon uusia ajatuksia ja mielenkiintoni on kasvanut ennaltaehkäisevää ja lastensuojelutyötä kohtaan entisestään. Teoriatiedon ja oman opinnäytetyöni avulla olen saanut uusia suuntaviivoja siitä, missä mahdollisesti haluaisin valmistuttuani työskennellä. Etenkin nykyisten sosiaalipalvelujen kehittämistyö ja rakenteisiin vaikuttaminen kiinnostavat minua kovasti. Olen lukenut opinnäytetyöprosessin aikana paljon kirjallisuutta lastensuojelusta, varhaisesta puuttumisesta, avopalveluista ja korjaavasta työstä. Lisäksi olen saanut kattavan kuvan varhaiskasvatuksesta etenkin päiväkodissa. Etenkin Bronfenbrennerin ekologinen teoria jäi mieleeni, koska kolmenkymmenen vuoden jälkeenkin teoria on mielestäni hyvin hyödyllinen. Sen sisältö tulisi muistaa tulevaisuudessakin lasten ja perheiden palveluja suunniteltaessa. Lisäksi olen päässyt syventämään jo sellaisia teoriatiedon osa-alueita, joihin olen jo koulutukseni aikana perehtynyt, kuten huolen vyöhykkeisiin ja huolen puheeksiottamiseen.

Opinnäytetyöni on ollut myös hyödyllinen oppimisprosessi tutkimuksen teon kannalta, koska ennen tätä en ollut juuri perehtynyt eri tutkimusmenetelmiin ja niiden soveltamiseen. Opinnäytetyötä tehdessäni olen päässyt tekemään haastatteluja, litteroimaan ja

tekemään haastattelurunkoja. Lisäksi olen monen monta kertaa lukenut aineistoni läpi ja nähnyt uniakin deduktiivisesta ja induktiivisesta sisällönanalyysistä. Koen, että tutkimusmenetelmien oppiminen on ollut hyödyllistä ja niistä on luultavasti hyötyä jatkossakin. Välillä olen repinyt hiuksiani ja purkanut turhautumistani läheisiini, koska tutkimuksen teko on tuskastuttanut niin kovasti, mutta onneksi päättävällä asenteella selviää, jos vain haluaa.

Mielestäni tutkimani aihe on todella tärkeä yhteiskunnallisesti ja toivon, että opinnäytetyöstäni on hyötyä niille, jotka vasta aloittelevat omansa tekoa. Luulen, että tämän aiheen parista eivät tutkittavat näkökulmat lopu. Jatkotutkimusmahdollisuus-kappaleessa olen jo käynyt läpi omia kokemuksiani siitä, miten aihetta voisi jatkossa tutkia. Luultavasti löytyy vielä paljon uusiakin näkökulmia lastensuojelun ja päivähoidon yhteistyöstä ja sen kehittämisestä. Koen, että tämän tutkimuksen avulla sain vastauksia niihin kysymyksiin, joita lähdin tutkimaan ja lisäksi sain vielä vastauksia sellaisiinkin kysymyksiin, joita en ollut itse tutkimuskysymyksiini asettanut. Haastattelut antoivat paljon uusia näkökulmia siitä, miten varhainen puuttuminen käytännössä tarkoittaa. Lisäksi työntekijöiden kokemukset avarsivat näkemystäni siitä, kuinka haastavaa lapsen tilanteen arvioiminen ja siihen puuttuminen voi käytännössä olla.

Opinnäytetyöni tekeminen on antanut lisää valmiuksia varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun tuntemukseen. Lastentarhaopettajan pätevyys edellyttää mielestäni laajoja tietoja lapsen kokonaisvaltaisesta kehityksestä ja myös tietoa lapsen kontekstista perheessä ja koko lapsen elinympäristössä. Tutkimuksen tekeminen on auttanut ymmärtämään koko perheen tukemisen merkityksen ja luulen, että minulla on nyt paljon enemmän valmiuksia työskennellä varhaiskasvatuksen puolella, kuin ennen opinnäytetyön tekemistä. Myös kasvatuskumppanuuden tärkeyden ymmärtäminen on avannut silmiäni sille, kuinka tärkeää vanhempien kohtaaminen on päiväkodin arjessa. Jos joskus työskentelen päiväkodissa, luulen että osaan entistä enemmän arvostaa vanhempien kohtaamista ja heidän kanssaan jaettuja kokemuksia ja tietoja lapsen päivästä ja hänen kokonaisvaltaisesta kehityksestään. Kohtaamis- ja vuorovaikutustaidot ovat olennainen osa sosionomin ammatillisuutta ja kasvatuskumppanuuden toteuttaminen liittyy vahvasti näiden taitojen kehittämiseen ja ylläpitämiseen.

Opinnäytetyöprosessin aikana on tullut selväksi myös se, kuinka tärkeää on moniammatilliset työn toteuttaminen ja verkostotyön tekeminen. Jokainen haastateltava painotti työyhteisön tuen ja yhteistyötahojen merkitystä ja koen, että niillä on kaikissa työyhteisöissä merkitystä. Etenkin suomalaisessa palvelujärjestelmässä, jossa apua ja tukea täytyy osata itse hakea, on tärkeää, että sosiaalialan ammattilaisena osaan ohjata asiakkaat oikeisiin palveluihin, jos oma työyhteisö ei pysty enää tarjoamaan riittävää tukea. Moniammatillisen yhteistyön kehittäminen onkin mielestäni tärkeää ja toivon, että jatkossa siihen perehdyttäisiin ja panostettaisiin vielä enemmän. Päiväkodin arjessakin kaikilla ammattikunnilla on omat vahvuutensa, jotka ovat kaikki hyödyllisiä lapsen turvalliseen kehitykselle ja oppimisen mahdollistamiseksi.

Tein opinnäytetyöni yksin, mikä oli välillä raskasta ja työlästä, mutta onneksi pystyin jakamaan kokemuksiani muiden opiskelijoiden kanssa. Sain myös tarvittaessa tukea ja ohjausta ohjaavalta opettajaltani. Yksin työskentely oli hyvä kokemus, koska pystyin itse päättämään opinnäytetyön toteutuksen aikataulun ja sain myös paljon kokemusta haastatteluiden tekemisestä ja litteroinnista. Opinnäytetyön tekeminen auttoi reflektimaan ja tiedostamaan omaa oppimista ja ammatillista kehitystä. Koen, että olen kehittynyt todella paljon sekä ammatillisesti ja myös ihmisenä tämän kolmen ja puolen vuoden aikana, jonka sosionomikoulutus on kestänyt. Tästä on hyvä jatkaa uusiin haasteisiin!

LÄHTEET

- Diakonia-ammattikorkeakoulu 2006. Sosionomin (AMK) tutkintoon sisältyvät varhaiskasvatuksen ja sosiaalipeagogiikan opinnot Diakonia-ammattikorkeakoulussa AMK-hallitus 16.2.2006.
- Ensi- ja turvakotien liitto ry i.a. Lapset ja väkivalta. Viitattu 31.3.2011.
http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/liitto/haetkotietoa/perhevakivalta/laps-et_ja_vakivalta/.
- Eriksson, Esa & Arnkil, Tom Erik 2005. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Stakes. Oppaita 60. Helsinki: Stakes.
- Heinämäki, Liisa 2004. Erityinen tuki varhaiskasvatuksessa. Erityispäivähoito – Lapsen mahdollisuus. Stakes. Oppaita 58. Helsinki: Stakes.
- Heinämäki, Liisa 2005. Varhaista tukea lapselle – työvälineenä kehittämisvalikko. Stakes. Oppaita 62. Helsinki: Stakes.
- Heinämäki, Liisa 2007. Varhaista tukea koulun arkeen – työvälineenä kehittämisvalikko. Helsinki: Stakes.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2006. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino Kustannus.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2006. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Huhtanen, Kristiina 2004a. Varhainen puuttuminen – ennalta ehkäisevää ja korjaavaa toimintaa yhteiskunnan eri tasoilla. Teoksessa Soili, Keskinen & Heli, Virjonen (toim.) 2004. Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoidossa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. 188-210.
- Huhtanen, Kristiina 2004b. Varhainen puuttuminen. Erityisen tuen tarpeen kohtaaminen päivähoidossa. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.

- Johansson, Eva 2003. Att närma sig barns perspektiv.Forskares och pedagogers möten med barns perspekti. Viitattu 31.3.2011.
http://sp.lhs.se/kurshemsidesdokument/6116320101/Barnf%C3%B6/dokument/johansson_eva.pdf.
- Jyväskylän kaupunki 2010. Jyväskylän varhaiskasvatussuunnitelma. Arjenlähtöistä osallisuutta lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi. Viitattu 11.10.2010.
http://www.jkl.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/jyvaskyla/embeds/38242_JKLvasu.pdf.
- Jyväskylän kaupunki 2011. Kasvu, oppiminen ja perheet-ydinprosessi. Lasten, nuorten ja perheiden palvelut uuden sukupolven palveluorganisaatiossa. Valmistetilanne 16.3.2011.
- Karila, Kirsti & Nummenmaa, Anna Raija 2001. Matkalla moniammatillisuuteen. Kuvauskohteena päiväkoti. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Kaskela, Marja & Kekkonen, Marjatta 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta – Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Stakes. Oppaita 63. Helsinki: Stakes.
- Kivimäki, Saija 2009. Päivähoidon ja lastensuojelun välinen yhteistyö lapsen ja perheen tukena. Yhteistyön lähtökohdat, ongelmat ja kehittämiskohteet aikakauslehtien artikkeleiden kuvaamina. Tampereen yliopisto. Sosiaalityön tutkimuksen laitos. Sosiaalityön pro gradu- tutkielma.
- Koivula, Maija 2004. Vanhempien kokemuksia perhetyöstä päivähoidossa. Teoksessa Soili, Keskinen & Heli, Virjonen (toim.) 2004. Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoidossa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. 73–104.
- Koivunen, Pirjo-Leena 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kortepohjan päiväkoti 2011. Kortepohjan päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma. Korttevasu. Viitattu 20.3.2011.
http://jyvaskyla.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/jyvaskyla/embeds/44160_kortepohja_pk_vasu_2011.pdf.

- Koskela, Annukka 2011. Monet kelluvat. Osa perheistä ei saa rutiineja haltuun. Keski-suomalainen 16.3, 28.
- Kuula, Arja 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Laki lasten päivähoidosta 1973. 36/1973. Finlex – Valtion säädöstietopankki. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 22.3.2011.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730239?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=laki%20lasten%20p%C3%A4iv%C3%A4hoidosta>.
- Lastensuojelulaki 2007. 417/2007. Finlex – Valtion säädöstietopankki. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 7.10.2010.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2007/20070417>.
- Lastensuojelulaki 2010. Laki lastensuojelulain muuttamisesta. Viitattu 19.4.2011.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2010/20100088>.
- Leivonniemi, Samuli 2009. Isot ryhmät aiheuttavat hoitolapsille stressiä ja aggressioita. Helsingin Sanomat. Viitattu 31.3.2011.
http://omakaupunki.hs.fi/paakaupunkiseutu/uutiset/isot_ryhmat_aiheuttavat_hoitolapsille_stressia_ja/.
- Lyyra, Virpi 2004. Vanhemmuutta vahvistavia keskusteluja päivähoidossa – perheterapeuttisia näkökulmia kasvatuskumppanuuteen. Teoksessa Soili, Keskinen & Heli, Virjonen (toim.) 2004. Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoidossa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. 106–124.
- Määttä, Paula & Rantala, Anja 2010. Tavallisen erityinen lapsi. Yhdessä tekemisen toimintamalleja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Nummenmaa, Anna Raija 2001. Tulkinnallinen lähestymistapa varhaiskasvatuksen tutkimuksessa ja teorianmuodostuksessa. Teoksessa Kirsti, Karila; Jarmo, Kinos & Jorma, Virtanen 2001. Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. Jyväskylä: PS-kustannus. 25–39.
- Onnismaa, Eeva-Leena 1999. Päiväkoti lastensuojelun tukitoimena – toiveiden tynnyri vai huolten hautomo? Stakesin selvityksiä 29/1999. Helsinki: Stakes.
- Piironen-Malmi, Ulla & Strömberg, Seija 2008. Välittämisen pedagogiikka. Helsinki: Tammi.

- Piitulainen, Jukka & Vanhanen, Jonna 2010. Ennaltaehkäisevä lastensuojelu säästäisi lapsia huostaanotoilta. *Helsingin Sanomat* 6.2., C13.
- Puroila, Anna-Maija & Karila, Kirsti 2001. Bronfenbrennerin ekologinen teoria. Teoksessa Kirsti, Karila; Jarmo, Kinos & Jorma, Virtanen 2001. *Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia*. Jyväskylä: PS-kustannus. 204–226.
- Pölkki, Minna 2010. Kunnan eivät hoida lastensuojelua lain vaatimalla ripeydellä. *Helsingin Sanomat* 7.3, A10.
- Ruusuvuori, Johanna; Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.) 2010. *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2002. *Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2002:9*. Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Stakes 2005. *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet*. Stakes. Oppaita 56. Viitattu 18.4.2011. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/7eef5448-e8a3-4887-ab97-19719ea74066>.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Törrönen, Maritta 2000. Lapset arjen subjekteina. Teoksessa Synnöve, Karvinen; Tarja, Pösö & Mirja, Satka (toim.) 2000. *Sosiaalityön tutkimus*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. 146–167.

LIITE 1: Teemahaastattelurunko

TEEMAHAASTATTELURUNKO:

Taustatiedot: Koulutus, ammattinimike, työhistoria

TEEMA 1. Lastensuojelutarpeen herääminen

- Lastensuojelutarpeen havainoimminen päiväkodissa
  - Millaisissa tilanteissa lastensuojelun tarve voi tulla esille?
  - Millaisia keinoja päivähoiton työntekijöillä on tunnistaa lapsen oireilu tai vanhempien avun tarve?
  - Millaisissa tilanteissa olet kokenut huolta lapsesta? Voit kuvailla lapsen tai vanhempien käyttäytymistä ja mahdollisia muita merkkejä huolestuttavassa tilanteessa.
  - Kuinka usein päiväkodissa tehdään lastensuojeluilmoituksia?
  - Millaiseksi koet kynnyksen olevan lastensuojeluilmoituksen tekemisestä?

TEEMA 2. Huolen puheeksiottaminen

- Huolen puheeksiottaminen päiväkodissa
  - Kuinka usein huoli lapsesta otetaan esille: vanhempien kanssa? muiden työntekijöiden kanssa?
  - Millä tavoin olet ottanut tuntemasi huolen puheeksi?
  - Millä tavoin huoli tulisi mielestäsi ottaa puheeksi?
  - Mitä huolen puheeksiottamisesta on seurannut?

- Miten vanhemmille voidaan kertoa havainnoista, joita lapsesta on tehty?
- Miten vanhemmille voidaan kertoa mahdollisesta yhteydenotosta lastensuojeluun?

TEEMA 3. Lapsen erityisen tuen tarve

- Toimenpiteet, joilla vastataan lapsen tuen tarpeeseen ja moniammatillinen yhteistyö
  - Millaisista toimintakäytännöistä on sovittu, kun huomataan lapsella huomataan erityisen tuen tarve?
  - Mitä tukitoimia päiväkodin työntekijöillä on käytettävissä lapsen suojaamiseksi ja tukemiseksi?
  - Koetko tuntevasi lastensuojelun toimintaperiaatteet (esim. ilmoitusvelvollisuus)?
  - Millaista tukea mahdollisesti kaipaisit tilanteessa, jossa huomaat, että lapsi tarvitsee lastensuojelullista väliintuloa?
  - Onko päivähoidon työntekijöillä riittävää osaamista?
  - Millaista lisäosaamista päivähoitoon ja henkilökunnan osaamiseen kaivataan?
  - Kuka ottaa yhteyttä lastensuojeluun? Onko yhteistyötahojen kanssa sovittu miten toimitaan tilanteessa, jossa tarvitaan lastensuojelullista väliintuloa?
  - Mitkä moniammatilliset tahot voivat tukea päivähoidon työntekijöitä?
  - Määrittele esimerkkejä tilanteista, jotka ovat vaikeita ja joissa lapsi oireilee?
  - Mitkä ovat mielestäsi päiväkodin mahdollisuudet toimia vaikeissa tilanteissa, joissa lapsi oireilee?

- Mitkä asiat rajoittavat päiväkodin mahdollisuuksia tukea lasta vaikeassa tilanteessa?

LIITE 2: Palautekysely haastatteluista

Hei!

Osallistuit tammikuussa opinnäytetyöhöni liittyvään haastatteluun, joka koski varhaista puuttumista ja lastensuojelutarpeen heräämistä päiväkodissa. Olisi mukava, jos voisit vastata muutama kysymykseen, koskien haastattelua.

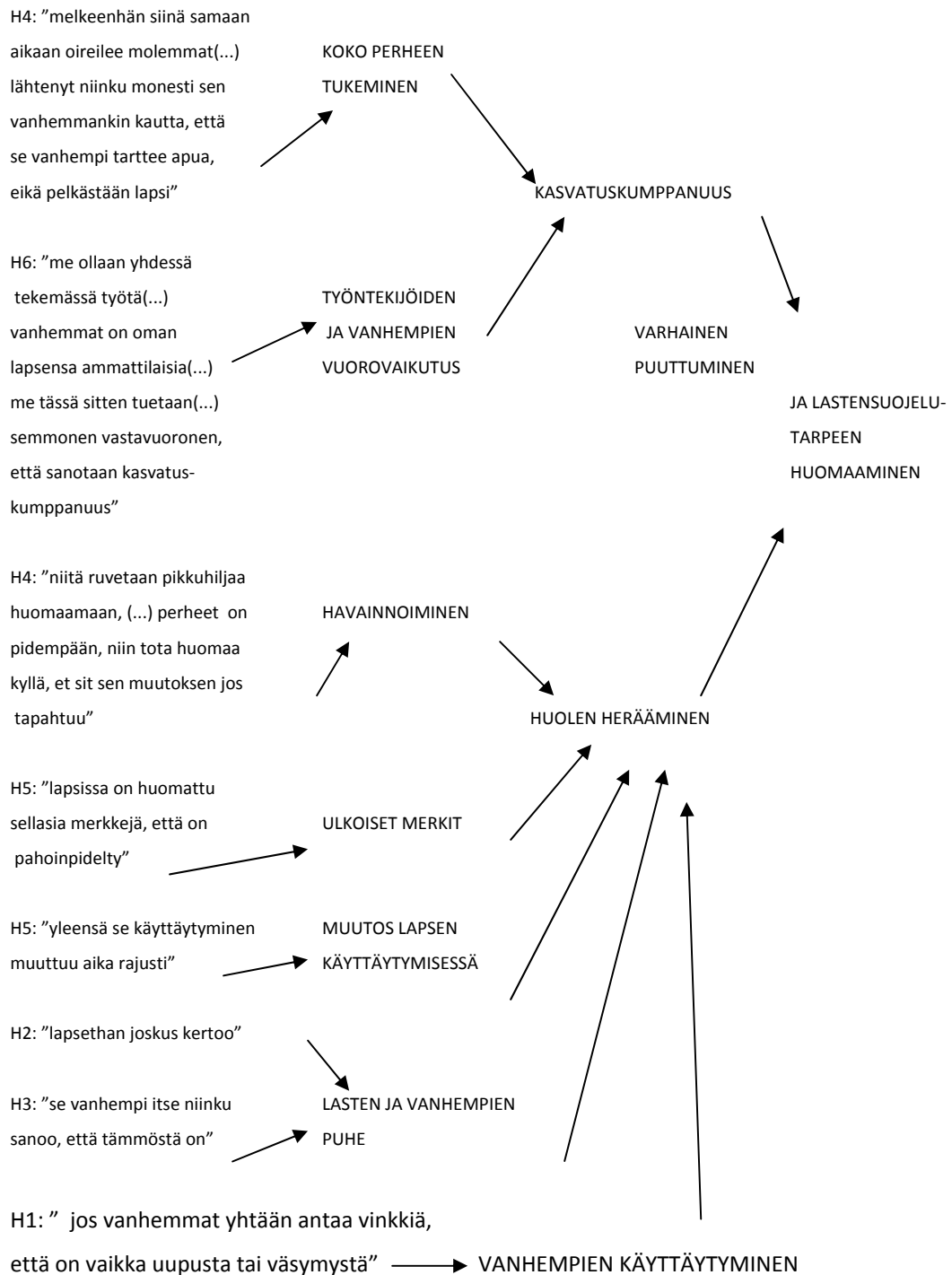
1. Millainen haastattelutilanne oli mielestäsi? Oliko tilanteessa jotain häiritseviä tekijöitä? Jos oli niin mitä?
2. Koetko, että pystyit vastaamaan kysymyksiin oman mielesi mukaisesti, ilman johdattelua?
3. Koitko haastattelun hyödylliseksi? Saitko sen kautta uusia ideoita tai ajatuksia esim. siitä miten lastensuojelutietoutta tulisi lisätä tai kehittää päiväkodissanne?

4. Muita ajatuksia, joita heräsi haastattelusta

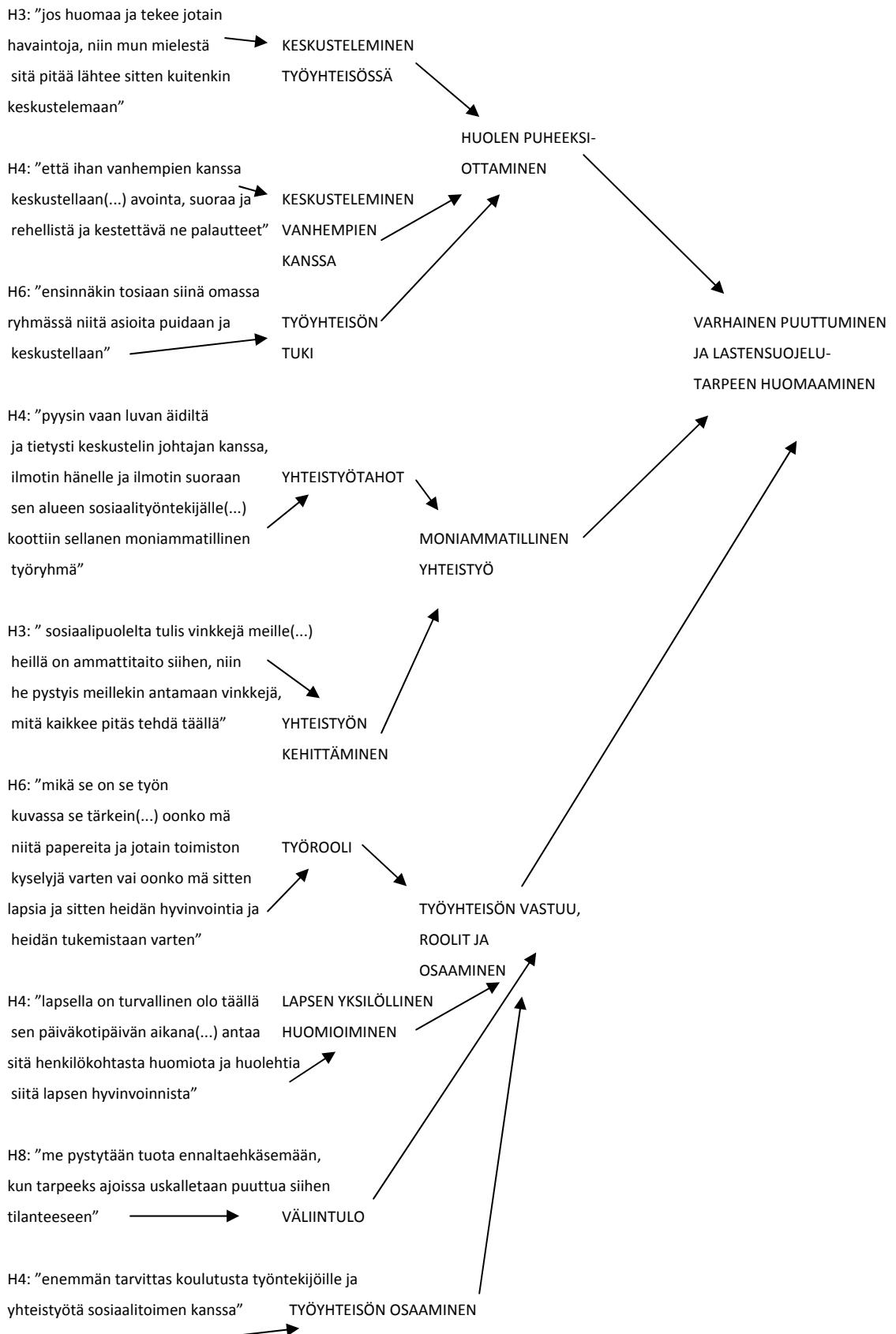
KIITOS VASTAUKSISTASI! 😊

LIITE 3: Analyysirunko

Alkuperäiset ilmaukset	Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
------------------------	-----------	-----------	-----------

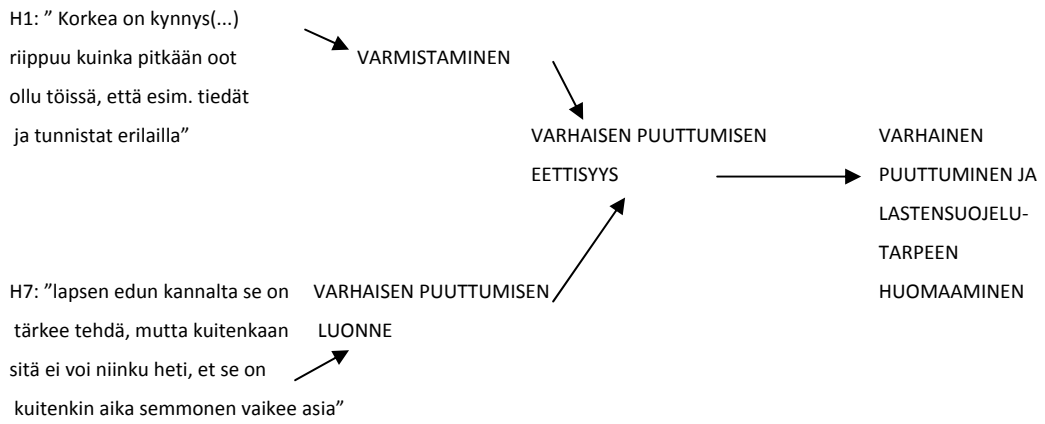

Alkuperäiset ilmaukset   Alaluokka   Yläluokka   Pääluokka

Alkuperäiset ilmaukset   Alaluokka   Yläluokka   Pääluokka

LIITE 4: Pelkistetty analyysirunko

YLÄLUOKKA**PÄÄLUOKKA**

KASVATUSKUMPPANUUS

HUOLEN HERÄÄMINEN

HUOLEN PUHEEKSIOTTAMINEN

MONIAMMATILLINEN YHTEISTYÖ

TYÖYHTEISÖN VASTUU, ROOLIT
JA OSAAMINENVARHAISEN PUUTTUMISEN
EETTISYYS

VARHAINEN

PUUTTUMINEN JA

LASTENSUOJELU-

TARPEEN

HUOMAAMINEN

